

การแต่งงาน

คังไคกล่าวในบทที่ 2 แล้วว่า ครอบครัวเป็นหน่วยเล็กที่สุดของสังคมอารยันอินเดีย แต่ก็เป็นที่ฐานของสังคมซึ่งนับไ้ความสำคัญยิ่ง ทั้งนี้ ชาวอารยันอินเดียจึงให้ความสำคัญแก่อุปบ้านหรือหัวหน้าครอบครัวเป็นอย่างมาก ทั้งนี้พิจารณาได้จากกาหนดช่วงชีวิตออกเป็นสี่ช่วง ซึ่งเรียกว่า อาศรมสี่¹ อาศรมที่สอง คือ คฤหัสถ์ ใ้รับการยกย่องว่า เป็นอาศรมที่สำคัญที่สุด² เพราะชาวอารยันถือว่า ผู้ชายจะมีฐานะในสังคมสมบูรณ์ก็ต่อเมื่อเข้าสู่อาศรมนี้แล้ว คือไ้แต่งงานมีครอบครัวเป็นหลักฐาน และให้กำเนิดบุตร คังคัมภีร์ศคปถพราหมณะ กล่าวว่า "ผู้ชายเป็นเพียงครึ่งหนึ่ง ยังไม่สมบูรณ์

¹ ชาวอารยันอินเดียกำหนดชีวิตเป็นสี่ช่วง เรียกว่า อาศรม อาศรมที่หนึ่ง เรียกว่า พรหมจรรย์ เป็นช่วงที่กำลังพัฒนาทั้งร่างกายและจิตใจ คือตั้งแต่เข้าพิธีอุปนยเป็นนักศึกษา จนถึงอายุประมาณ 25 ปี ผู้ที่อยู่ในอาศรมนี้ เรียกว่า พรหมจารี อาศรมที่สอง คือ คฤหัสถ์ เป็นช่วงที่เป็นผู้ใหญ่ แต่งงานมีครอบครัว ดำเนินชีวิตในสังคม และทำพิธีบูชาบรรพบุรุษเทพเจ้า รวมทั้งทำพิธีบวงสรวงแก่วิญญาณบรรพบุรุษ โยภคก็อยู่ในระหว่างอายุ 25-50 ปี อาศรมที่สาม คือ วานปรสถ์ เป็นช่วงเวลาสำหรับเตรียมตัวเพื่อสละชีวิตทางโลก โยภคดำเนินชีวิตเป็นฤษีอยู่ในป่า ช่วงนี้อายุประมาณ 50-75 ปี หรือเมื่อผมเริ่มเปลี่ยนเป็นสีเทา และมีริ้วรอยบนร่างกาย อาศรมที่สี่ คือ สันนยาส เป็นช่วงสุดท้ายของชีวิต ในช่วงนี้บุคคลจะสละชีวิตทางโลก เพื่อแสวงหาความจริงอันสูงสุดซึ่งนำไปสู่ความหลุดพ้น หรือโมกษะ ผู้ที่อยู่ในอาศรมนี้ เรียกว่า สันนยาสี

² S. Radhakrishnan, Religion and Society (London: George Allen and Unwin, 1966), pp. 164-165.

จนกว่าจะไ้รวมเข้ากับภรรยา และให้กำเนิดบุตร" ¹

ผู้มีครอบครัวแล้ว ถือว่าเป็นที่ยอมรับของสังคม และนอกจากนั้นคฤหัสถ์ยังเป็น
ที่พึ่งของอาศรมอื่น ๆ ไ้แก่อาศรมที่สาม คือวาเนปรัสต์ และอาศรมที่สี่ คือสันนิยาส
เพราะทั้งสองอาศรมนี้จะดำรงอยู่ไม่ได้ หากขาดการอุปถัมภ์ของคฤหัสถ์

ดังนั้น เมื่อครอบครัวเป็นสถาบันที่สำคัญในสังคมอารยันอินเดีย การแต่งงาน
จึงจึงความีความสำคัญควบคู่กันไปด้วย และกล่าวไ้ว่า การแต่งงานเป็นชนบประเพณี
เก่าแก่ของสังคมอินเดีย เพราะเป็นระเบียบปฏิบัติที่คั้งนั้นแล้วตั้งแต่สมัยแรกเริ่มของ
อารยธรรมอินเดีย ดังปรากฏว่าในสมัยฤคเวท การแต่งงานไ้ถูกกำหนดเป็นแบบแผน
ของสังคมเรียบร้อยแล้ว เพราะไ้มีความสับสนยุ่งเหยิงทางเพศปรากฏอยู่เลย หลัก
ฐานที่แสดงว่าในสมัยพระเวทมีการแต่งงานที่กำหนดเป็นระเบียบแบบแผนของสังคมแล้ว
นั้น พิจารณาไ้จากเรื่องราวที่ปรากฏในคัมภีร์พระเวท และโดยเฉพาะจากบทสวดแต่ง-
งาน ที่เรียไ้ว่า "สุรยาสูกต" (ฤคเวท มณฑลที่ 10 สุกตะที่ 85)

จุดประสงค์ของการแต่งงาน

ในสมัยพระเวท การแต่งงานไ้เพียงแต่ไ้รับการกำหนดไ้เป็นระเบียบ
แบบแผนแล้วเท่านั้น หากยังถือเป็นที่และความจำเป็นทางสังคมและทางศาสนา
อีกด้วย จึงกล่าวไ้ว่า การแต่งงานของชาวอารยันอินเดีย นับตั้งแต่สมัยพระเวท
เป็นคัมมา มีจุดประสงค์ทั้งทางโลกและทางศาสนา

¹ ศตปถพราหมณะ 5.1.6.10.

อรุโธ ห ไวษ อากุมนสุคสมายุชชายุช น วินุเต อรุโธ ห คาวท ภวติ.
อด ยไทว ชายช วิनुเต' ถ ปุชชายุเต ทหิ สุโรว ภวติ.

จุดประสงค์ทางโลก กว๊านเขตุที่สังคมาวอินอินเกียเป็นสังคมาเนพอบ้าน
 คิงโคกถาวไวในคอนตันแล้ว เพราะฉะนั้นการแต่งงานจึงมุ่งที่จะได้บุตรชายจำนวนมาก
 เพื่อสืบวงศ์ตระกูล¹ และทำเป็นกิจการของครอบครัวสืบแทนบิดา อีกประการหนึ่ง
 ครอบครัวชาวอารยันสมัยพระเวทมีความต้องการคนจำนวนมาก เพื่อช่วยประกอบกิจการ
 ของครอบครัว ซึ่งส่วนใหญ่เกี่ยวกับเกษตรกรรม และการเลี้ยงปศุสัตว์ ดังนั้น การมี
 บุตรหลานจำนวนมากจึงเป็นความปรารถนาสำคัญของคูสมรส² พอในสมัยฤคเวทจึง
 กระจือร้อนที่จะได้บุตรชายถึงสิบคน³ เพื่อจะได้ช่วยทำงานและสืบวงศ์ตระกูล ซึ่งนับ
 ได้ว่าเป็นจุดประสงค์ทางโลกมากกว่าทางศาสนา การไม่มีบุตรชายถือว่าเป็นความทุกข์
 เสมอกับความยากจน⁴ แม้ว่าจะมีการเลี้ยงบุตรบุญธรรมอยู่บ้าง แต่ก็ไม่เป็นที่นิยม⁵
 คัมภีร์อรรถพเวทโคกถาวถึงครอบครัวในอุคมกถิของชาวอารยันอินเกียว่า "ลูกชายเป็น
 นูคดอยตามบิดา และเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกับมารดา ภรรยาพูกจาไทเพราะอ่อนหวานต่อ

¹ ฤคเวท 1.68.4.

อิจจค เวโรโต มิกสตุณู สี่ ชานค สไวโร ทกโยมมูวาระ.

² ฤคเวท 7.1.11, 7.67.7, 9.61.6, 9.91.6.

³ ฤคเวท 10.85.45.

อิม่า ทวมินตฺร มีชวะ สุนุทฺร่า สุกค้ำ กฤณ.
 ทศาสบ้ำ พุทฺรนา เวหิ ปติเมกทศิ กฤติ.

⁴ ฤคเวท 3.16.5.

มา โน อคเน' มคเย นาวีรตาโย วีรชวะ.

มาโคคทาโย สทสสุทฺร มา นิเท' ปิ เทวนำสุยา กฤติ.

⁵ ฤคเวท 7.4.7-8.

สามี พี่ชายน้องชายและพี่สาวน้องสาวไม่เกลียดชังกัน. . ." ¹

นอกจากนี้ การแต่งงานยังมีรูปประสงค์ทางโลกอีกประการหนึ่ง คือเป็นการยกฐานะทางสังคมของชายหญิง เพราะทั้งสามีและภรรยาเป็นส่วนประกอบของกันและกัน ทั้งใน พุทธทวารัตถกอุปนิษัท ว่า "พระเจ้าสูงสุดไถ่แบ่งพระองค์เองออกเป็นสองส่วน คือ สามีและภรรยา" ² และในคัมภีร์ศตปถพรามณะ ก็มีข้อความว่า "ภรรยาเป็นครึ่งหนึ่งของสามี" ³ ทั้งคัมภีร์อื่น ๆ ก็กล่าวกันว่า ผู้ชายจะรู้สึกว่าคุณเองบริบูรณ์สมบูรณ์หลังจากที่มีภรรยาแล้ว ⁴ เพราะฉะนั้น ผู้ชายจะเป็นผู้ที่สมบูรณ์และเป็นที่ยอมรับของสังคมก็โดยการแต่งงานมีครอบครัว

¹ อรรถพเวท 3.30.2-3.

อนูรกะ ปิตุะ บุโคโร มาตุรา ภวตุ สมันนาระ, ชายา ปตฺเย นหฺมตี วาจํ วทตุ สติวํ.
มา ภฺรตา ภฺรตฺริ ทฺวินฺน มา สฺวสฺวรมุคฺ สฺวสา, สมันนฺญจะ สฺวรตา ภฺรตา วาจํ วทตุ
ภฺรยา.

² พุทธทวารัตถก อุปนิษัท 1.4.3.

ส อิมม เวนาตุมานํ เทวธาปาคยตุ, ทคะ ปติศฺจ ปตฺนี จา ภวตาม.

³ ศตปถพรามณะ 5.2.1.10, 7.7.2.3.

Julius Eggeling, The Śatapatha-Brāhmana, Part III, Vol. XLI of The Sacred Books of the East, ed. F. Max Müller (Delhi: Motilal Banarsidass, 1972), p. 32.

Ibid., Part IV, XLIII: 132.

⁴ โอตเรยพรามณะ 1.2.4, โอตเรยอารัตถก 1.3.5.5,

พุทฺธทวารัตถก อุปนิษัท 1.4.17, ศตปถพรามณะ 5.2.1.10.

Eggeling, The Śatapatha-Brāhmana, Part III, XLI: 32.

F. Max Müller, The Upanishads, Part I, Vol. I of The Sacred Books of the East, ed. F. Max Müller (Delhi: Motilal Banarsidass, 1969), p. 182.

ในส่วนของผู้หญิง ก็มีหลักฐานว่าผู้หญิงที่แต่งงานแล้วในสมัยพระเวท และแม่ในสมัยต่อมา ได้รับการยกย่องในสังคมสูงกว่าเมื่อยังไม่ได้แต่งงานและยังอยู่ในบ้านบิดา ดังปรากฏว่า น้องสาวของสามีถูกจัดอยู่ในลำดับต่ำกว่าที่สะโถ¹ และภรรยาได้รับหน้าที่ดูแลความคึกคักในบ้าน เป็นใหญ่เหนือคนในบ้าน ซึ่งรวมทั้งบิดามารดาของสามี ตลอดจนน้องชายและน้องสาวที่ยังไม่ได้แต่งงานของสามีด้วย² ภรรยาในสมัยพระเวท มีสิทธิเสมอกับสามี คือเป็นนายหญิงของบ้าน (ปลณี) เช่นเดียวกับสามีซึ่งเป็นนายของบ้าน (ปลี) แม้ว่าอำนาจสูงสุดในครอบครัวตกอยู่กับสามีตามธรรมเนียมของระบบสังคมและครอบครัวแบบพหุบาท แต่ภรยาก็มีบทบาทสำคัญในครอบครัว ในบทสวดฤคเวทบรรยายภาพภรรยาผู้ขยันและเอาใจใส่ดูแลกิจการบ้านเรือน เปรียบประจักษ์รุ่งอรุณดีปลุกคนในบ้านให้ลุกขึ้นไปทำงานในเวลาเช้า³ คุณสมบัติของภรรยาในมหะสวดฤคเวทเป็นคุณสมบัติที่ภรรยาชาวอินเดียนได้ถือปฏิบัติเป็นแบบอย่างสืบต่อกันมาเป็นเวลานาน

ฐานะของภรรยาในสังคมสมัยพระเวท ได้รับการยกย่องอย่างสูง ในกัมภีร์ฤคเวท เน้นว่า "ภรยานั้นเองคือบ้านและที่พำนัก"⁴ ในกัมภีร์อถรรพเวทก็ยกย่อง

¹ โอตเรยพราตมณะ 3.37.

Arthur Berriedale Keith, Rigveda Brahmanas: The Aitareya and Kauṣītiki Brāhmaṇas of the Rigveda, Vol. XXV of The Harvard Oriental Series, ed. Charles Rockwell Lanman (Delhi: Motilal Banarsidass, 1971), p. 188.

² ฤคเวท 10.85.46. กุพนา 123 , และอถรรพเวท 14.1.44, กุพนา 111.

³ ฤคเวท 1.124.4.

⁴ ฤคเวท 3.53.4.

ภรรยาว่ามีอำนาจหรือเป็นราชินีในบ้านของสามี ประจวบกับแม่น้ำสินธุซึ่งได้รับยกย่องว่าเป็นราชินีแห่งกระแสน้ำทั้งหลาย¹ นอกจากนี้ ในคัมภีร์โศตเรยพราหมณะก็กล่าวไว้ว่า "ภรรยาเป็นเพื่อนของชาย"² ทั้งนี้สืบเนื่องมาจากการถือว่าภรรยาเป็นครึ่งหนึ่งของสามี เป็นคู่ร่วมทางศาสนา ให้ความรื่นรมย์ และให้กำเนิดบุตรชายซึ่งจะทำให้สามีบรรลุความเป็นอมตะ

จุดประสงค์ทางศาสนา แนวความคิดของคัมภีร์พระเวทล้วนสนับสนุนการแต่งงาน มีโซการสละโลก เพราะถือว่าหญิงไม่ได้เป็นอุปสรรคต่อการประกอบกิจทางศาสนาของผู้ชาย ตรงกันข้าม ผู้ชายกลับต้องการความร่วมมือของภรรยาในการทำพิธีกรรมทางศาสนา ผู้ที่ยังไม่ได้แต่งงานไม่สามารถทำพิธีบวงสรวงใด ๆ เพราะถือว่าพระเจ้าไม่ยอมรับเครื่องสังเวยที่ชายโสดเป็นผู้ถวาย³ และ "ผู้ที่ไม่แต่งงานเป็นผู้ที่ไม่ศักดิ์สิทธิ์"⁴ ถือถือว่าเป็นผู้ที่ยังไม่สมบูรณ์ และยังไม่มีส่วนสำคัญในการร่วมพิธีศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลาย การแต่งงานทำให้ชายและหญิงเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน และสามารถร่วมกันถวายเครื่องบูชาบวงสรวงแก่เทพเจ้า เพราะโดยปกติ การบูชาบวงสรวงทางศาสนาจะต้องทำร่วมกันระหว่างสามีและภรรยา พิธีกรรมที่ภรรยาไม่ได้อยู่ร่วมด้วย ถือว่าไม่เกิดผลต่ออย่างใด⁵ ดังนั้น ในการบูชาบวงสรวงสมัยพระเวท จึงปรากฏว่า

¹ อรรถรพเวท 14.1.43.

ยถา สิบธุรณทีนาม สมราชย์ สุนุเว วฤษา. เอวา ตวั สมราชญูเยธิ ปตฺยรสุตฺติ ปเรศฺย จ.

² โศตเรยพราหมณะ 7.3.13. - สชา น ชามา.

³ ศตปถพราหมณะ 5.1.6.10. - อยฺชฺฐีโย โวย โย' ปถนีเกะ.

⁴ โศตคิริย พราหมณะ 2.2.2.6.

⁵ Vidya Dhar Mahajan, Ancient India, 5th ed. (New Delhi:

ผู้หญิงมีส่วนร่วมอยู่เสมอ เป็นที่น่าเตรียมสิ่งของจำเป็นต่าง ๆ และเตรียมคั้นน้ำโสม
กรรยากับสามีร่วมกันถวายเครื่องบูชาบวงสรวง เพื่อจะได้บรรลุสวสวรรค์ด้วยกัน¹ ใน
คัมภีร์ฤคเวทมีข้อความกล่าวถึงคู่สมรสร่วมกันบูชาบวงสรวงจนแก่เฒ่า²

จึงกล่าวได้ว่า หน้าที่ประการแรกของสามีและภรรยา คือการร่วมมือกัน
ในการทำพิธีทางศาสนา ในบทสวดสรรเสริญพระอักษิ มีข้อความตอนหนึ่งว่า "เมื่อ
พระองค์ใดทำให้สามีและภรรยามีจิตใจเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน เขาย่อมเจริญพระองค์
ด้วยเนยใส ประจุเพื่อนผู้ได้รับการยกย่องอย่างดี"³ และในคัมภีร์โตคติรียพราหมณะ
ก็กล่าวว่า "ขอให้ภรรยารวมกับสามีของเธอโดยการกระทำอันดี เขาทั้งสองถูกเพ็บบ
แอกประจุว้าว เพื่อการบวงสรวง ขอให้คนทั้งสองมีจิตใจอันเดียวกัน และทำลายศัตรู
ของเขา ขอให้เขาบรรลุแสงสว่างอันเป็นนิรันครในสรวงสวรรค์"⁴

นอกจากนี้ ยังมีหลักฐานที่แสดงว่าผู้หญิงในสมัยพระเวทมีส่วนร่วมในการบวง-
สรวงอย่างจริงจัง ไม่ใช่เป็นเพียงพิธีเท่านั้น เพราะในคัมภีร์ศตปถพราหมณะ กล่าวว่า
แต่เดิมหน้าที่ในการขับร้องบทสامة เป็นของภรรยา ต่อมาจึงเปลี่ยนเป็นหน้าที่ของพราหมณ์
อุทคาคา⁵

¹ ฤคเวท 1.131.3, 5.43.15, 8.31.5-9.

² ฤคเวท 5.43.15.

พฤททวโย พฤเตเต ศุภยมคเน ชิยาชูโร มิณฺนาสาสะ สวณฺต.

³ ฤคเวท 5.3.2.

อญฺจนฺติ มิตรํ สุจิตํ น โภภิรฺยทุทฺปตี สมนสา กฤโณมิ.

⁴ โตคติรียพราหมณะ 3.7.5.

ส ปฺตฺนี ปฺตฺยา สุกฤเตน คจฺจนฺตมฺ, ยชฺชฺยสฺย มฺกเตตา ชฺรฺยบาวภูทามฺ,
สํชานานา วิชฺตามราทีสะ, ทิวี ชฺโยคิรฺชรมารเกตาม.

⁵ ศตปถพราหมณะ 14.3.1.35. - ปฺตฺนีกรฺเมว เอเต'ตรฺ ภูรฺวณฺติ ยพฺพคาคาระ.

ดังที่กล่าวแล้วว่า ในสมัยยุคเวทนั้น ความต้องการบุตรชายเป็นจุดประสงค์สำคัญทางโลกยิ่งกว่าทางศาสนา แต่ครั้นมาถึงสมัยพระเวทตอนหลัง บุตรชายกลายเป็นความประสงค์ทางศาสนามากกว่าความจำเป็นทางโลก เพราะชาวอารยันอินเดียนั้นมีความเชื่อว่า บุคคลเกิดมาโดยมีหนี้สามประการซึ่งจะต้องปลดเปลื้อง ได้แก่หนี้กฤณี ซึ่งปลดเปลื้องได้โดยการเป็นพรหมจารีศึกษาพระเวท หนี้ก้อเทพเจ้า ซึ่งปลดเปลื้องได้โดยการทำพิธีบวงสรวง และหนี้คอบรรพบุรุษ(ปิตฤ) ซึ่งปลดเปลื้องได้โดยการให้กำเนิดบุตรชาย¹ การที่จะปลดเปลื้องหนี้สองประการดังกล่าวนี้ จำเป็นต้องแต่งงานเสียก่อน การแต่งงานจึงกลายเป็นความจำเป็นทางศาสนา เพราะภรรยาเป็นผู้อยู่ช่วยโอบอุ้มลูกหลานจากหนี้ค้อเทพเจ้า โดยร่วมกับสามีทำพิธีบวงสรวงค้อเทพเจ้า และช่วยให้สามีหลุดพ้นจากหนี้ค้อบรรพบุรุษ โดยให้กำเนิดบุตรชายที่จะสามารถทำพิธีบวงสรวงแก่วิญญาณบรรพบุรุษได้ ได้รับความสุขในโลกหน้า ดังในบทสวดถึงพระอัคนีว่า "ข้าแต่พระอัคนี ขอให้ข้าพเจ้าได้รับความเป็นอมตะ โดยลูกหลาน"² และในคัมภีร์ฤคเวท นางอุรวตีได้กล่าวแก่ท้าวปุรุรัสว่า เมื่อท้าวปุรุรัสตาย บุตรชายจะเป็นผู้ทำพิธีบวงสรวงเทพเจ้า และท้าวปุรุรัสจะได้บรรลุมความสุขในสวรรค์³ ดังนั้น ในบทสวดฤคเวทจึงมักจะแสดงความปรารถนาที่จะได้บุตรชายอยู่ตลอดเวลา⁴ โดยเฉพาะในคัมภีร์อถรรพเวท มีเวทมนตร์คาถาหลายบทที่มุ่งเพื่อให้ได้บุตรชาย⁵ ในคัมภีร์พราหมณะถึงกับถือว่า การไม่มีบุตรชายเป็นความ

¹ ไทศคิริย สนิหิตา 6.3.10.5. อ้างถึงใน Rachakrishnan, Religion and Society, pp. 150-151.

² ฤคเวท 5.4.10. - ปุราชาภิรคเน อมฤคตวาม อภยา.

³ ฤคเวท 10.95.18.

⁴ ฤคเวท 1.92.13, 1.68.4, 3.1.23, 10.85.25,41,42,45.

⁵ อถรรพเวท 3.23, 6.11, ฯลฯ

เคราะห์ร้ายยิ่ง และภรรยาที่ไม่มีบุตรชายเป็นความวิบัติ (นิรฤติ)¹ และผู้ที่ไม่มีบุตรชาย
 ย่อมไม่ไ้บรรลूसวรรค์² ความกึกเข่นนี้ไ้ทำให้การแต่งงานมีจุดมุ่งหมายสำคัญทาง
 ศาสนา และเป็นความจำเป็นสำหรับชีวิตหน้า จนเป็นผลกระทบสำคัญต่อผู้หญิงในสมัยหลัง
 เพราะสังคมโดยอมรับว่า การแต่งงานและการให้กำเนิดบุตรชาย เป็นเป้าหมายสำคัญของ
 ชีวิตผู้หญิง จนกระทั่งในสมัยอรรถรพเวท ผู้ชายที่ไม่มีบุตรชายได้รับอนุญาตให้แต่งงาน
 ใหม่ไ้³ สภาพเข่นนี้สะท้อนฐานะทางสังคมของผู้หญิง ว่า เริ่มตกต่ำลงกว่าที่เป็น
 อยู่ในสมัยพระเวทตอนต้น ดังปรากฏว่าพิธีกรรมต่าง ๆ ซึ่งแต่เดิมภรรยาเป็นผู้กระทำ
 ไ้ตกเป็นหน้าที่ของพระ ทั้งนี้เพราะความคิดที่ว่าผู้หญิงไม่บริสุทธิ์ ภรรยาในอุคมคติ
 ต้องเป็นคนที่ย่อมอยู่ใ้คอำนาจของสามี ไม่มีปากเสียงไ้ใด ๆ ทั้งสิ้น⁴ และต้องกินอาหาร
 ภายหลังสามี⁵ ไ้คคิริยส์ตีคาคึงกับกล่าวว่ ผู้หญิงอยู่ในระดับต่ำกว่าชายชั่ว⁶ และ
 ไ้คเรยพราหมณะไ้เปรียบลูกสาวกับความทุกข์ทรมาน (กฤปถย) ส่วนลูกชายเปรียบ
 กับแสงสว่างในสวรรค์อันสูงสุด⁷

¹ ศคปถพราหมณะ 5.3.1.13. Egeling, The Satapatha-Brahmana, Part III, Vol. XLI of The Sacred Books of the East, p. 65.

² Keith, Rigveda Brahmanas: The Aitareya and Kausitaki Brahmanas of the Rigveda, Vol. XXV of The Harvard Oriental Series, p. 300. . และ ไ้คเรยพราหมณะ 7.13.

³ Shakuntala Rao Shastri, Women in the Vedic Age (Bombay: Bharatiya Vidya Bhavan, 1969), p. 72.

⁴ ไ้คเรยพราหมณะ 3.24.7. และศคปถพราหมณะ 2.3.22.

⁵ ศคปถพราหมณะ 1.9.2. 12, 10.5.2.9.

⁶ ไ้คคิริยส์ตีคาค 6.5.8.2.

⁷ ไ้คเรยพราหมณะ 7.13. และ Keith, Rigveda Brahmanas: The Aitareya and Kausitaki Brahmanas of the Rigveda, XXV: 300.

จึงเห็นได้ว่า จุดประสงค์ของการแต่งงานในสมัยพระเวทตอนต้น ไปได้เปลี่ยนแปลงไปในสมัยพระเวทตอนหลัง และทำให้ฐานะของภรรยา ตลอดจนผู้หญิงโดยทั่วไป ซึ่งเคยมีเกียรติสูงและมีส่วนร่วมในสังคม ตกต่ำมาสู่ความถูกกดขี่ ไม่มีสิทธิเท่าเทียมชาย และมีหน้าที่สำคัญเพียงการให้กำเนิดบุตรชายเพื่อสืบวงศ์ตระกูล และทำพิธีศพแก่บิดาเท่านั้น ผู้หญิงจึงกลายเป็นทรัพย์สินอย่างหนึ่งของผู้ชาย ไม่ค่อยมีคุณค่าอันใดอีกต่อไป

ชีวิตแต่งงานสมัยพระเวท

การมีตัวเดียวเมียเดียว (Monogamy) ในสมัยพระเวทตอนต้น การแต่งงานของชาวอารยันโดยทั่วไปเป็นแบบตัวเดียวเมียเดียว สามีและภรรยามีความรักใคร่ปรองดองกัน ภรรยามีฐานะสำคัญในครอบครัว และได้รับการยกย่องอย่างสูง โดยถือว่าเป็นเจ้าของบ้านร่วมกับสามี ในทสวดฤคเวทมีคำที่ใช้เรียกสามีภรรยาในฐานะเป็นเจ้าของบ้านรวมกันว่า "ทัมปติ"¹ (ทมปติ) แสดงให้เห็นว่าไม่มีบุคคลที่สามเข้ามาเกี่ยวข้องในชีวิตสมรส คู่สมรสมีความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน ซึ่งแสดงถึงความสุขอันแท้จริงที่สามีภรรยาได้รับจากการแต่งงาน ความรักของสามีต่อภรรยาในชีวิตครอบครัวแบบตัวเดียวเมียเดื่อนี้ เป็นสิ่งที่ยอมรับกันโดยทั่วไป เพราะปรากฏว่ามีทสวดที่ขอให้เทพสวิตฤ รีบเร่งไปสู่บุญชาววงสว่าง ประจักษ์สามีรีบเร่งไปสู่ภรรยาของตน² และมีบทเปรียบเทียบอุมาเห็นว่าประจักษ์ภรรยาที่นารักสำหรับสามี³

¹ ฤคเวท 5.3.2, 8.31.5, 10.68.2.

² ฤคเวท 10.149.4.

ปติวีว ชายามภี โน นุเบตุ ชรตา ทิวะ สวิตา วิศวาวาระ.

³ ฤคเวท 1.124.7.

ชาเยว ปตุเย อุตตี สุวาสา อุมา หเสรว นิ รัตเต อปสะ.

ในครอบครัวแบบตัวเดียวเมียเดียวนั้น ถ้าภรรยาเป็นส่วนหนึ่งของสามี ถ้าหากขาดภรรยา สามีย่อมจะไม่สามารถประกอบพิธีกรรมทางศาสนา แม้ในการสวด อ้อนวอนเทพเจ้าและถวายเครื่องบวงสรวง ก็ถือเป็นหน้าที่ของสามีและภรรยาเพียง สองคนเท่านั้น ความจริงข้อนี้มีหลักฐานยืนยันจากหน้าที่ของภรรยาตามที่ปรากฏในบทสวด ฤคเวท ซึ่งกล่าวถึงคุณสมบัติคนน้ำใส และเก็บเกี่ยวญาติกสิกรรมเพื่อใช้ในพิธีบวงสรวง และร่วมกันถวายเครื่องบวงสรวงสังเวทต่อเทพเจ้า¹ ภาพดังกล่าวนี้สะท้อนให้เห็น ชีวิตในบ้านของชาวอารยันอินเดียสมัยฤคเวทว่าอยู่ภายใต้ความกลมเกลียวรักใคร่กัน สามี ภรรยาช่วยกันทำงาน ภรรยาไม่เพียงแต่ช่วยงานบ้านเท่านั้น แต่ยังช่วยสามีในกิจการ ทางศาสนาด้วย

กล่าวได้ว่า ในสมัยพระเวทตอนต้น ชีวิตครอบครัวแบบตัวเดียวเมียเดียว เป็นอุดมคติของชาวอารยันอินเดีย ก็จะเห็นได้จากเทพเจ้าในสมัยแรก ๆ ล้วนแต่มี ชายาองค์เดียวทั้งสิ้น และเทวีเหล่านั้นก็มีชื่อตามชื่อของเทพผู้สามี เพียงแต่เปลี่ยนแปลง รูปลักษณ์ให้เป็นเพศหญิงเท่านั้น เช่น ชายาพระอินทร์ คืออินทราณี ชายาพระวรุณ คือ วรุณนี และชายาพระอัคนี คืออัคนายี เป็นต้น ครั้นต่อมาในสมัยหลังจึงได้ปรากฏว่า เทพเจ้าต่าง ๆ มีชายาจำนวนมาก

นอกจากนี้ ยังมีหลักฐานที่อ้างได้ว่า การมีตัวเดียวเมียเดียวเป็นระเบียบ ปฏิบัติของสังคมสมัยพระเวทตอนต้น คือในบทสวดพิธีแต่งงานของคัมภีร์ฤคเวท เจ้าบ่าว และเจ้าสาวได้สวดอ้อนวอนขอให้ได้อยู่ด้วยกันจนแก่เฒ่า²

¹ ฤคเวท 1.83.3, 1.131.3, 5.43.15, 8.31.5-6.

² ฤคเวท 10.85.27,43.

การมีภรรยาหลายคน (Polygamy) แนวทางการมีัว่เกี่ยว เมียเกี่ยวจะเป็นหลักปฏิบัติโดยทั่วไปของสังคมสมัยที่แต่งบทสวดฤๅเวท แต่ก็ปรากฏว่าบทสวดฤๅเวทที่แต่งในสมัยหลัง ได้กล่าวถึงการมีภรรยาหลายคนเช่นกัน ดังจะเห็นได้จากคำที่ใช้เรียกหญิงที่ร่วมสามีกัน หรือภรรยาว่า "สปรคินี" ¹ (สปรคินี)

ข้อความในบทสวดฤๅเวทเมื่ออยู่หลายตอนที่ทำให้เข้าใจว่าผู้ชายในสมัยนี้มีภรรยา มากกว่าหนึ่งคน เพราะใช้คำว่าภรรยาในรูปพหูพจน์ แต่คำว่าสามีเป็นรูปเอกพจน์ เช่น ข้อความตอนหนึ่งในบทสวดถึงพระอินทร์ ฤๅโนธัสโคเปรียบเทียบความจงรักภักดีของผู้นูชาบวงสรวงเทพเจ้า กับความรักของภรรยาทั้งหลายที่มีต่อสามีที่เรียกว่า "ข้าแต่เทพผู้แข็งแรง บทสวดของเราสัมพันธ์พระองค์ ฤๅเหล่าภรรยาผู้นูชารักทั้งหลายสัมพันธ์สามีผู้นูชารัก" ² และในบทสวดถึงพระอัคนิ ก็กล่าวถึงความรักของภรรยาทั้งหลายที่มีต่อสามีของตนว่า "บรรดาของสาวผู้นูชารัก [คือนี้ัวมือ] กระสุนอัคนิ [ให้มีชีวิตชีวา] ฤๅเหล่าภรรยาซึ่งอยู่ร่วมกับสามีของตน" ³ และในบทสวดถึงพระอินทร์บทหนึ่ง ก็สรรเสริญพระอินทร์ว่าสามารถดีและครอบครองป้อมทั้งหลายของพวกอสูร ฤๅสามีคนหนึ่งก็ครอบครองภรรยาทั้งหลาย ⁴ นอกจากนี้ ในบทสวดถึงเทพอัศวินฝาแฝด ก็กล่าวว่าเทพอัศวินโคช่วยเหลือให้ฤๅเจียวานะกลับคืนเป็นหนุ่ม และเป็นสามีของพวกหญิงสาว ⁵

¹ ฤๅเวท 1.105.8, 10.159.6, ฯลฯ

² ฤๅเวท 1.62.11.

ปติ น ปติ นีร อุตตีร อุตุนต์ สปรฤๅตุนคิ ฤๅวา สวสาวน มนีนาะ.

³ ฤๅเวท 1.71.1.

อุป ปร์ ชินวบน อุตตีร อุตุนต์ ปติ น นิคย์ ชนยะ สนีฟ้าะ, สวสาละ . . .

⁴ ฤๅเวท 7.26.3.

ชนีร อิว ปติร เอกะ สมานิ นิ มมฤๅเช ปุระ อินฺทระ สุ สรวาะ.

⁵ ฤๅเวท 1.116.10.

จากบทสวดข้างต้นนี้ แสดงว่าการมีภรรยาหลายคนได้คำเหน็บมาตลอดสมัยฤกเวท โดยเฉพาะในหมู่ราชานิยมมีภรรยาจำนวนมาก ถึงที่พระอินทร์ถูกเปรียบเทียบกับราชาซึ่งอยู่ในท่ามกลางชายาทั้งหลาย¹ และในบทสวดบทหนึ่ง ฤกษ์ฤษณะได้กล่าวเปรียบเทียบกับบทสวดของเขาซึ่งสรุปที่พระอินทร์นั้น โค้ทหอมลอมพระอินทร์(มธวน) ประจุภรรยาทั้งหลาย โอบกอดสามีของนาง² นอกจากนี้ อีกตอนหนึ่งของบทสวดฤกเวท ก็อ้างถึงภรรยาสองคนไว้ คือฤกษ์ฤษณะ(ฤกษ) ได้กล่าวถึงภรรยาสองคนของฤษณะ³ (ฤษ) แต่ในที่นี้อาจจะอ้างได้ว่าเป็นธรรมเนียมของพวกอนารยชน เพราะว่าฤษณะมีโทษพวกอารยัน แต่อย่างไรก็ตาม หลักฐานอ้างอิงถึงการมีภรรยาหลายคนที่แสดงไว้ชัดเจน ก็คือตอนที่ฤกษ์ฤษณะกล่าวถึงวิศเวทเวา เขาได้พรรณนาถึงการค้นห่าโสม และกล่าวเปรียบเทียบกับชายที่มีภรรยาสองคน⁴

ควย เหตุที่ชีวิตแต่งงานในสมัยฤกเวทมีร่องรอยของการมีภรรยาหลายคนปรากฏอยู่ ทั้งนี้ในบทสวดซึ่งแต่งขึ้นในสมัยหลัง จึงแสดงให้เห็นว่า มีความไม่ปรองดองกันเกิดขึ้นในครอบครัว และชีวิตสมรสไม่ราบรื่นนัก ถึงที่ฤกษ์ฤษณะ (ตรีศ) ซึ่งตกลงไปในบ่อน้ำได้คร่ำครวญว่า กระตุกซี่โครง [หรืออาจจะหมายถึงข้าง ๆ ของบ่อน้ำ] ทำให้เขาเจ็บปวดไปทั้งตัว ฤกษ์ฤษณะร่วมทำให้เจ็บปวดหรือเดือดร้อน⁵ นอกจากนี้ ในบทสวดฤกเวท

¹ ฤกเวท 7.18.2.

ราเชว หิ ชนิกะ เกษเนยวาว ทุษกริ อภิ วิทุษกวีระ สน.

² ฤกเวท 10.43.1.

ปริ ชวชนเต ชนโย ยถา ปตี มรยั น ศุชยุ มชวานมุตเย.

³ ฤกเวท 1.104.3.

⁴ ฤกเวท 10.101.11.

⁵ ฤกเวท 1.105.8, 10.33.2.

ส มา ตปนตยภิกะ สปัตนีริว ปุสวะ.

มณฑลที่ 10 ยังสะท้อนให้เห็นสภาพความเป็นไปในครอบครัวว่ามีการอิจจารินยวาทิกชั้น
ในระหว่างภรรยาด้วยกัน เพื่อแย่งความรักของสามี ตลอดจนการกักขังคู่แข่งด้วย
วิธีการต่าง ๆ เป็นต้นว่า ภรรยาที่อิจจารินยวาทิกกันไต่ทำเวทมนตร์โดยใช้พืชบางชนิด เพื่อ
กักขังคู่แข่ง และมุ่งทำเสน่ห์เพื่อแย่งชิงสามีมาเป็นของตนแต่ผู้เดียว¹ ในบทเพลงแต่ง
ชัยชนะเหนือภรรยาคู่แข่ง กล่าวถึงพระนางกัจจายาของพระอินทร์ กัจจายาของกอน ๆ
และโคชัยชนะครองความเป็นใหญ่เหนือพระอินทร์และคนทั้งปวง²

ดังนั้น จะเห็นว่าแม้การแต่งงานแบบนิ้วเดียว เมียเดียว เป็นลักษณะโดยทั่วไป
หรือเป็นอุดมคติของสังคมสมัยยุคเวทก็ตาม แต่การมีภรรยาหลายคนก็ไปปรากฏอยู่เช่นกัน
และไม่ใช่แต่ในหมู่ราชาหรือคนชั้นสูงเท่านั้น หากคนธรรมดาสามัญก็ถือปฏิบัติกันอยู่ แม้จะ
ไม่เป็นที่นิยมแพร่หลายนัก

ครั้นต่อมาในสมัยพระเวทตอนหลัง ชีวิตครอบครัวเปลี่ยนไปจากสมัยยุคเวท
อย่างชัดเจน ชาวอารยันอินเดียหันมานิยมการแต่งงานมีภรรยาหลายคน จนถือว่าการมี
ภรรยาหลายคนเป็นสิ่งธรรมดาสามัญ แม้ว่าพวกเขาจะยังคงมีนิ้วเดียว เมียเดียวอยู่
แต่พวกเขาและคนนับตั้งนิยมมีภรรยาหลายคน ดังที่เป็นธรรมเนียมปฏิบัติกันโดยทั่วไปใน
หมู่ชนของประเทศต่าง ๆ สมัยโบราณ ในคัมภีร์อรรถเวทมีข้อความยืนยันว่า การมี
ภรรยาหลายคนเป็นที่นิยมกันอย่างกว้างขวาง และผลที่ตามมาก็คือ ความไม่ปรองดองกัน
ในครอบครัวมีอยู่โดยทั่วไป ความชั่วร้ายต่าง ๆ ก็ดูจะเพิ่มขึ้นกว่าในสมัยแรก ๆ เพราะ

¹ ฤคเวท 10.145. ฤคเวทตอนนี้มีลักษณะ เป็นเวทมนตร์คาถา เหมือนกับ
อรรถเวท 3.18. จึงอาจเป็นบทที่แทรกเข้ามาในสมัยหลัง

² ฤคเวท 10.159.5-6.

อสปนุณา สปนุชนี ชยนตฺยภิกฺขวารี, อาวฤกษมนฺยาสา วรุโ จ ราโธ อสุเดยสามิว.
สมฺไชยมิมา อหิ สปนฺนารีภิกฺขวารี, ยถาตฺมสฺย วีรฺสฺย วิราชานิ ชนฺสฺย จ.

ปรากฏว่า ในคัมภีร์อรรถรพเวทมีเวทมนตร์คาถาหลายบทซึ่งเป็นคำสาปแช่ง และแสดงถึงความเกลียดชังที่ผู้หญิงซึ่งเป็นภรรยาวิ่งหนีไปทิ้ง เพื่อใช้กำจัดคู่แข่งของตน¹ ตลอดจนการใช้พืชบางชนิดเพื่อทำเสน่ห์ให้ชายรักตนแต่ผู้เดียวโดยไม่สนใจหญิงอื่น² และในโคตตีรียส์หิตา ก็กล่าวถึงโสมเทพีชานา 33องค์ ซึ่งเป็นธิดาของ พระประชาบดี แต่โสมเทพีเกี่ยวข้องกับนางโรหิตีเท่านั้น นางอื่น ๆ จึงอิจฉาและกลับไปฟ้องบิดา พระประชาบดีจึงให้โสมเทพีสัญญาว่าจะเกี่ยวข้องกับทุกนางเท่า ๆ กัน แล้วจึงคืนธิดาเหล่านั้นให้แก่โสมเทพตามเดิม³

จึงกล่าวได้ว่า ในสมัยพระเวทก่อนหน้านั้น ชีวิตแต่งงานมีความขมขื่น การมีภรรยาหลายคนทำให้ผู้หญิงมีความทุกข์เพิ่มขึ้น เพราะมีความอิจฉาริษยาเกิดขึ้นในครอบครัว และฐานะของผู้หญิงก็ต่ำกว่าที่เป็นอยู่โดยทั่วไปในสมัยยุคเวท ผู้หญิงมีหน้าที่แค่เพียงการให้กำเนิดบุตรชาย และถูกบังคับให้ยุ่งอยู่เฉพาะหน้าที่ในครอบครัวไปโดยปริยาย

อย่างไรก็ตาม แม้การมีภรรยาหลายคนก่อให้เกิดปัญหายุ่งยากขึ้นในชีวิตแต่งงาน แต่ก็ปรากฏว่า ในปลายสมัยพระเวทการมีภรรยาหลายคนกลายเป็นแนวทางปฏิบัติของชาวอารยันโดยทั่วไป คัมภีร์พราหมณะหลายฉบับได้ยอมรับว่า การมีภรรยาหลายคนเป็นสิ่งถูกต้อง เช่น คัมภีร์โศตเรยพราหมณะกล่าวว่า ชายคนหนึ่งมีภรรยาได้หลายคน แต่ภรรยาคนหนึ่งไม่อาจมีสามีหลายคนในเวลาเดียวกัน⁴

¹ อรรถรพเวท 1.14, 3.18.1.

² อรรถรพเวท 7.28.

³ โคตตีรียส์หิตา 2.3.5.1.

⁴ โศตเรยพราหมณะ 3.23.

ว. เทย์เยวม สุรุษเต เอกสย พทวโย ชานา ในกสยา เอว พทวะ สนติ.

กัมภีร์ศกปตพราหมณะโลกกล่าวถึงการมีภรรยาหลายคนไว้อย่างชัดเจน และ
ได้แสดงสาเหตุที่ผู้ชายมีภรรยาหลายคนไว้กว่า

เขายอมบูชาบุรุษ [เทพเจ้า] ก่อน แล้วจึงบูชาสตรี [เทวี] เขายอมยกย่องบุรุษเพราะ
ความเข้มแข็ง เขายอมบูชาบุรุษเพราะถือว่าเป็นหนึ่ง เทพบูชาสตรีเพราะความจำวน
มาก แม้อายุเดคน บุรุษคนหนึ่งยอมมีภรรยาจำนวนมาก; เขายอมบูชาบุรุษเพราะการ
เปล่งเสียงว่า วัญญู และ สวาहा แต่สำหรับสตรี เขายอมบูชาเพราะการเปล่งเสียง
ว่าสวาहाเพียงอย่างเดียว ¹

อนึ่ง ในสังคมของผู้ปกครองแผ่นดิน ปรากฏว่าการมีภรรยาหลายคนเป็นสิ่งที่
ถือปฏิบัติโดยกว้างขวาง ทั้งนี้อาจถือได้ว่าเป็นส่วนหนึ่งของการเสริมสร้างพระราช
อำนาจ คือเป็นการกระชับสัมพันธ์ไมตรีระหว่างผู้ปกครองแผ่นดินด้วยกัน เพื่อประโยชน์
ทางการเมือง อีกประการหนึ่ง อาจเนื่องมาจากความต้องการบุตรชายเพื่อทำพิธีมวง-
สว่างแก่บรรพบุรุษ ซึ่งถือเป็นความจำเป็นอย่างยิ่ง ดังเช่นท้าวทริศันทร โอรสของท้าว
เวทีส แห่งวงศ์อักษวากุ มีชายาไม่รวบแต่ไม่มีโอรส จึงได้สวักอ้อนวอนต่อพระวรุณ
เพื่อไปรดประทานพระโอรส ตามคำแนะนำของฤๅณมารท ²

ในสมัยพราหมณะ สังคมยอมรับว่าพระราชามีสิทธิมีภรรยาได้ถึง 4 องค์ แต่ใน
ทางปฏิบัติอาจมีมากกว่านั้น ตำแหน่งชายาทั้งสี่ ได้แก่

มเหสี คือมเหสีเอก หรือชายาซึ่งอภิเษกเป็นองค์แรก

ปรีวฤคคา (ปรีวฤคคา) หรือ ปรีวฤคตี (ปรีวฤคตี) คือชายาซึ่งถูกทอดทิ้ง
เพราะไม่มีโอรส

¹ ศกปตพราหมณะ 9.4.1.6.

Eggeling, The Śatapatha-Brāhmaṇa, Part IV, Vol. XLIII of
The Sacred Books of the East, p. 230.

² โลกเรพพราหมณะ 7.13-16.

วาวากา คือชายาคนโปรด

ปาลาคดี (ปาลาคดี) คือชายาซึ่งเป็นธิดาของซาราทสำนัก หรือปุโรหิต¹

ในบรรดาชายาทั้งสี่ตำแหน่งนี้ มติที่มีฐานะเป็นชายาที่แท้จริง คือมีสิทธิ์ร่วมในพิธีบูชาวงสรวง ส่วนชายาของอื่น ๆ ไม่มีสิทธิ์นี้ จึงกล่าวไควว่าเป็นเพียงนางบำเรอเท่านั้น² แต่ในคัมภีร์ศตปถพราหมณะกล่าวว่า ชายาทั้งสี่ได้ไปร่วมในพิธีอัศวเมธ หรือการบูชาผู้ควมมา³ และในตอนที่กล่าวถึงพิธีอัศวเมธ โฉลกกล่าวถึงภรรยาหลายคนมีส่วนร่วมในพิธีว่า "ภรรยาทั้งหลายยอมเจิม [มา] ภรรยาทั้งหลายเป็นรูปแห่งความรุ่งเรืองโดยแท้"⁴ ข้อความดังกล่าวแสดงให้เห็นแนวความคิดว่า การมีภรรยาหลายคนเป็นเครื่องแสดงฐานะเด่นทางสังคมอีกด้วย

ในปลายสมัยพระเวทนั้น การมีภรรยาหลายคนไม่จำกัดอยู่เฉพาะในหมู่ราชาและขุนนางเท่านั้น เพราะปรากฏว่านักปราชญ์คนสำคัญ คือพราหมณ์ยัชญวักยะ (ยัชญวักยะ) ก็มีภรรยาสองคน คือนางกาศยายนี (กาศยายนี) ซึ่งต่างไปเ็นทางโลก กับนางไมเตรยี่ (ไมเตรยี่) ซึ่งต่างไปเ็นทางธรรมเกี่ยวกับพรหมันและความอมตะ⁵ นางทั้งสองนี้

¹ A. Berriedale Keith, "Marriage," Encyclopaedia of Religion and Ethics, ed. James Hastings, VIII (1915): 452.

² Ibid.

³ ศตปถพราหมณะ 13.4.1.9.

จตโสทร ชายา อุปกฤปตา ภานุกี มติวี วาวากา ปรีวฤกตา ปาลาคดี.

⁴ โศคคีรียพราหมณะ 3.8.4, ศตปถพราหมณะ 13.2.6.7.

ปลุนโย' ภยญชุนติ, ศรียา วา เอกทรูปึ ยตุ ปลุนยะ, ศรียเนวาสูมิศคทพหติ.

Eggeling, The Satapatha-Brāhmaṇa, Part V, Vol. XLIV of The Sacred Books of the East, p. 313.

⁵ พฤททวารัถยก อุปนิษัต 2.4.1, 4.5.1-2.

มีความเสมอภาคกันในฐานะภรรยา แต่โดยปกติแล้วถือกันว่า ภรรยาคนแรกมีสิทธิในทางศาสนาและทางสังคมเหนือกว่าภรรยาคนที่สอง¹

จึงกล่าวได้ว่า ในตอนปลายสมัยพระเวท การมีภรรยาหลายคนได้เป็นธรรมเนียมที่คั่งมั่นลงแล้วในบางส่วนของสังคม โดยเฉพาะในหมู่คนชั้นสูงและคนเมือง ทั้งนี้เพราะคนเหล่านั้นสามารถอุปการะภรรยาจำนวนมากได้ แต่ในหมู่คนยากจนนั้น ยากที่จะปฏิบัติเช่นนั้น

ธรรมเนียมการมีภรรยาหลายคน สืบเนื่องมาจากจุดมุ่งหมายของการแต่งงานในสมัยหลัง ที่ต้องการบุตรชายจำนวนมากเพื่อสืบตระกูล และทำพิธีบวงสรวงแก่บรรพบุรุษ เพื่อความสุขในโลกหน้า ผู้ชายที่ไม่มีบุตรชายจึงได้รับอนุญาตให้แต่งงานใหม่ได้ อนึ่ง การมีภรรยาหลายคน สะท้อนความกตัญญูของภรรยาในสังคมสมัยนั้นว่า เห็นผู้หญิงมีฐานะเป็นเพียงทรัพย์สินที่ชายพึงสะสมเพื่อแสดงฐานะของชาย ผู้หญิงกลายเป็นเพียงเครื่องบันเทิงใจ และเป็นสิ่งฟุ่มเฟือย ที่คนคิดต่อผู้หญิงเช่นนี้ แสดงว่าฐานะของผู้หญิงในสมัยพระเวทตอนปลาย ตกต่ำลงกว่าสมัยพระเวทตอนต้น

ครั้นต่อมาในสมัยสุตฺรซึ่งเป็นระยะเวลาหลังสมัยพระเวทนั้น ปรากฏว่าคฤหบดีสุตฺร ซึ่งเป็นคำราชาเกี่ยวกับพิธีกรรมประจำบ้าน บางฉบับได้ยอมรับการมีภรรยาหลายคน และกำหนดจำนวนภรรยาไว้ตามวรรณะว่า พราหมณ์มีภรรยาได้สามคน ราชันมีได้สองคน ไวศยะมีได้หนึ่งคน และบางอาจารย์ก็อนุญาตให้ชายทุกวรรณะมี

¹ R. C. Majumdar, The History and Culture of the Indian

People, Vol. 1: The Vedic Age (Bombay: Bharatiya Vidya Bhavan, 1971), p. 457.

หญิงวรรณะศูทร เป็นภรรยาได้ โดยไม่ต้องทำพิธีกรรมและทองมนตร์พระเวท¹

ในสมัยหลัง เมื่อระบบการตั้งชั้นวรรณะเคร่งครัดขึ้น วรรณะมีส่วนสำคัญต่อการแต่งงาน ดังปรากฏว่า คัมภีร์อรรถศาสตร์ และคัมภีร์สมฤติต่าง ๆ ได้อนุญาตให้ผู้ชายมีภรรยาในวรรณะเกี่ยวกับตน หรือวรรณะต่ำกว่าก็ได้ แต่ถือว่าภรรยาที่อยู่ในวรรณะเดียวกับคนเท่านั้น เป็นภรรยาที่ถูกต้อง (ธรรมปณี) ซึ่งสามีมักร่วมกระทำกิจทางศาสนาด้วย²

อย่างไรก็ตาม คัมภีร์สมฤติก็นิยมให้มียภรรยาคนเดียรมากกว่า และบางฉบับก็ไม่เห็นชอบที่ผู้ชายจะแต่งงานใหม่ในขณะที่ภรรยายังมีชีวิตอยู่ จึงได้กำหนดไว้ว่า สามีจะปฏิบัติกิจทางศาสนาได้เฉพาะกับภรรยาคนแรกเท่านั้น³

การมีสามีหลายคน (Polyandry) สำหรับการมีสามีหลายคน คงมีใช้ธรรมเนียมของชาวอารยัน เพราะตามธรรมชาติของสังคมแบบพอบาน ซึ่งถือว่าชายเป็นใหญ่ ย่อมจะไม่ยอมรับธรรมเนียมเช่นนี้ แต่อย่างไรก็ตาม ในบทสวดฤคเวทมีข้อความบางตอนซึ่งพอจะอ้างอิงถึงการมีสามีหลายคนว่ามีอยู่เช่นกันในสังคมอารยันสมัยพระเวท แม้จะไม่ชัดเจนนัก เป็นต้นว่าในบทสวดถึงเทพมรุค หรือหมู่เทพแห่งพายุ ได้กล่าวถึง

¹ ปารัสกร กฤทษสูทร 1.4.8-11.

Hermann Oldenberg, Grihya-Sūtras, Part I, Vol. XXIX of Sacred Books of the East, ed. F. Max Müller (Oxford: Clarendon Press, 1886), p. 277.

² Keith, "Marriage," Encyclopaedia of Religion and Ethics, VIII: 452.

³ Ibid., p. 453.

เทวีโรทสี หรือฟ้าแลบ ซึ่งเป็นชายาของทมิฬเทพมรุค¹ แต่ในกรณีนี้ อาจถือว่าเป็นเพียง การอุปมา เพื่อแสดงความสัมพันธ์อันใกล้ชิดระหว่างฟ้าแลบกับพายุเท่านั้น ส่วนอีกตอน หนึ่งคือ บทสวดถึงเพชฌิตวินทั้งสอง กล่าวถึงหญิงสาวคนหนึ่ง คือนางสุรยา ว่าได้เลือก เพชฌิตวินทั้งคู่เป็นสามีของนาง² และในบทสวดแต่งงาน ของนางสุรยา ก็กล่าวถึง โสสมเทพ อักษิเทพ และคนธรรพว่าเป็นเจ้าของ หรือสามีของเจ้าสาว ก่อนที่เธอจะ แต่งงานกับสามีคนที่สี่ ซึ่งเป็นมนุษย์³ ข้อความดังกล่าวแสดงว่า การมีสามีมากกว่าหนึ่ง คน มีอยู่ในสังคมอารยันสมัยพระเวท

ในสมัยพระเวทตอนหลัง มีหลักฐานที่ยืนยันว่าการมีสามีหลายคนเป็นเรื่องต้อง ห้าม ในขณะที่การมีภรรยาหลายคนเป็นที่ยอมรับโดยทั่วไป ถึงข้อความว่า "บุคคลย่อม ไม่ผูกสัว์เลี้ยงสองตัวค้ำย เชือกเส้นเดียว เพราะฉะนั้นหญิงคนเดียวกันย่อมไม่มีสามีสองคน"⁴ และ "ชายคนหนึ่งมีภรรยาได้หลายคน แต่ภรรยาคนหนึ่งย่อมไม่มีสามีหลายคน"⁵ ในกรณี

¹ ฤคเวท 1.167.4,6, 5.61.4.

F. Max Müller, Vedic Hymns, Part I, Vol. XXXII of The Sacred Books of the East, ed. F. Max Müller (Oxford: Clarendon Press, 1891), pp. 272, 277.

² ฤคเวท 1.119.5.

³ ฤคเวท 10.85.40-41.

⁴ ไทตติรียส์หิตา 6.6.4.3.

ยญโนกา รตนา ทวโยรฺยญโยะ ปริวฺยยติ ตสมานโนกา เทวา ปตี วิฑเต.

⁵ ไทตเรยพราหมณะ 3.23.

วเพฺยเยวํ ศฺรฺยเต เอกสฺย พฺวโย ชายา โนกฺสยา เอว พฺวาสะ สฺนติ.

Keith, Rigveda Brahmanas: The Aitareya and Kausitaki

Brāhmanas of the Rigveda, Vol. XXV of The Harvard Oriental Series, p. 179.

ที่กล่าวนี้ คงหมายถึงผู้หญิงไม่ว่าจะมีสามีหลายคนในเวลาเดียวกัน แต่ถ้ามีสามีหลายคน
ต่างวาระกันก็คงจะถือปฏิบัติกันอยู่ เพราะยังไม่ห้ามผู้หญิงแต่งงานใหม่ ดังปรากฏว่าใน
บทสวดเกี่ยวกับงานศพ โศกกล่าวถึงแม่มาอยู่ก้นองชายของสามีผู้ล่วงลับไปแล้วในฐานะ
เป็นภรรยา¹ และในคัมภีร์อรรถพรเวทก็ยอมรับว่า แม่หญิงนั้นมีสามีมาแล้วสิบคนซึ่งมิใช่
พราหมณ์ แต่ถาพราหมณ์แต่งงานกับเธอ ให้ถือว่าชายพราหมณ์คนเดียวที่เป็นสามีอันแท้
จริงของนาง² ข้อความข้างต้นนี้ แสดงถึงความคิดที่ทวาทระพราหมณ์โดยยกตนว่าสูง
กว่าวาระอื่น ๆ แต่ความคิดเช่นนี้ได้หมดสิ้นไปในเวลาต่อมา เมื่อสังคมไม่ยอมรับการ
แต่งงานใหม่ของผู้หญิง

อย่างไรก็ตาม แม่สังคมไม่ยอมรับการมีสามีหลายคนในเวลาเดียวกัน แต่ก็
ปรากฏว่า มีการลอบรักระหว่างหญิงที่มีสามีแล้วกับชายอื่นอยู่เสมอ แม้ในคัมภีร์ฤคเวท
ก็กล่าวถึงภรรยาที่ไม่ซื่อสัตย์³ แต่กรณีเช่นนี้ไม่ถือว่าเป็นสามีหลายคน ในคัมภีร์พราหมณะ
มีข้อความที่แสดงว่า การที่ภรรยาไม่ซื่อเป็นเรื่องราวที่ปรากฏอยู่เสมอ เพราะฉะนั้น ก่อนทำ
พิธีบวงสรวง ผู้บวงสรวงจะถามภรรยาว่าใคร เป็นขู้ของเธอ และเมื่อเธอรับสารภาพ
ผิดแล้ว ก็ได้รับอนุญาตให้เข้าร่วมพิธีบวงสรวงกับสามีได้⁴

¹ ฤคเวท 10.18.8, 10.40.2.

² อรรถพรเวท 5.17.8-9.

อุตฺ ยุตฺ ปติโย ทศฺ สตรีบิาะ ปุรุเว อพฺราหมณะ, พฺรหฺมา เจทฺ หสฺตมฺ อกรฺหิกฺ สฺ เอว
ปติริ เอกธา.

พฺราหมณะ เอว ปติริ น ราชนฺโย น ไวศฺยะ, ตตฺ สุรฺยะ ปฺรพฺรฺวณฺน เอติ ปญฺจกฺโย
มานเวภฺยะ.

³ ฤคเวท 4.5.5.

⁴ ไตคตฺริยพฺราหมณะ 1.6.5. และศกฺปตพฺราหมณะ 2.5.2.20.

ดังนั้น จึงกล่าวได้ว่าชาวอารยันสมัยพระเวทยอมรับนิยมการแต่งงานแบบ
 ตัวเดียวเมียเดียว แต่ในสมัยพระเวทตอนหลัง การมีภรรยาหลายคนเป็นธรรมเนียม
 ปฏิบัติในหมู่เจ้า และทุกคนมีตั้งทั่วไป ส่วนการมีสามีหลายคนนั้น ไม่เป็นที่นิยมในหมู่
 อารยัน และในสมัยพระเวทก็เป็นสิ่งที่ไม่คุ้นเคย แม้ในสมัยหลังจะปรากฏว่ามีเรื่องราว
 ของการมีสามีหลายคนอย่างชัดเจนอยู่ในมหากาพย์มหาภารตะ คือกรณีของนางเทราปที
 ซึ่งเป็นชายาของพี่น้องปาณฑพทั้งห้า แต่ก็ถือได้ว่าเป็นกรณีพิเศษ มีใจเรื่องปกิกรรมกา
 ในสังคมอารยัน หากได้รับอิทธิพลของชนพื้นเมือง เพราะปรากฏว่าธรรมเนียมเช่นนี้
 ได้ถือปฏิบัติกันอยู่ในหมู่ชาวพื้นเมืองบางเผ่าแถบเทือกเขาหิมาลัย¹ เป็นคนว่าพวกทิเบต
 และชนเผ่า พราวิที เหตุผลที่ถือธรรมเนียมเช่นนี้ คงเนื่องมาจากความยากจนและ
 ความประสงค์ที่จะเลี้ยงการแบ่งทรัพย์สินสมบัติกัน²

รูปแบบของการแต่งงาน

ในสมัยพระเวทไม่ได้กำหนดรูปแบบของการแต่งงานไว้ชัดเจนดังที่ปรากฏใน
 คัมภีร์ต่าง ๆ สมัยหลัง เป็นต้นว่าในคฤห्यสูตร ธรรมสูตร และคัมภีร์สมฤติต่าง ๆ ทั้งนี้
 เพราะรูปแบบของการแต่งงานโดยปกติในสมัยพระเวท มีเพียงแบบเดียว คือเป็นการ
 แต่งงานด้วยความรักความพอใจของบุคคลสองคน คือชายหญิงซึ่งเป็นผู้สมรส ไม่มีหลัก-
 ฐานที่ยืนยันว่า พ่อหรือผู้ปกครองสามารถควบคุมบังคับการแต่งงานของลูกสาวลูกชายซึ่ง
 เติบโตแล้ว แม้ว่าจะปรากฏว่าพ่อหรือผู้ปกครองเป็นธุระจัดการเรื่องการแต่งงานของ
 บุตรหลานของตน แต่ทั้งนี้ต้องได้รับความยินยอมจากบุตรชาย และโดยปกติการแต่งงาน
 จัดขึ้นที่บ้านของบิดาเจ้าสาว³

¹ A. S. Altekar, The Position of Women in Hindu Civilization
 (Delhi: Motilal Banarsidass, 1973), p. 114.

² Keith, "Marriage," Encyclopaedia of Religion and Ethics,
 VIII: 453.

³ Ibid., p. 450.

อย่างไรก็ตาม ในคัมภีร์พระเวทก็มีเรื่องราวเกี่ยวกับภาระแต่งงาน ซึ่งพอจะอนุมูลงเข้าในรูปแบบของการแต่งงานชนิดต่าง ๆ ตามที่กำหนดไว้ในคัมภีร์สมัยหลังได้ คือในคัมภีร์สมัยหลังพระเวท โคเจ้าแบบรูปแบบของการแต่งงานไว้ 8 ชนิด¹ ดังนี้

แบบพรหม (พราหม) หมายถึงการแต่งงานโดยบิดายกลูกสาวให้แก่ชายซึ่งมีความรู้ในพระเวท มีความประพฤติดี และเป็นผู้ที่บิดาของหญิงเชื่อใจดีมา ในการแต่งงานแบบนี้ เจ้าสาวได้รับการตกแต่งด้วยเสื้อผ้าอย่างดี ตลอดจนเครื่องประดับอันมีค่า ซึ่งอนุมูลงว่าเจ้าสาวมีสินเดิม (Dowry) การแต่งงานแบบนี้ ได้รับการยกย่องว่าเป็นวิธีที่ดีที่สุดและศักดิ์สิทธิ์ที่สุด² เพราะเป็นการยกลูกสาวให้แต่งงานโดยไม่ได้รับสิ่งใดตอบแทนจากเจ้าบ่าว

ธรรมเนียมการแต่งงานแบบพรหม มีปรากฏในสมัยพระเวทแล้ว คือในคัมภีร์อถรรพเวท³ กล่าวถึงการแต่งงานซึ่งแสดงว่าเจ้าสาวไม่มีสิทธิ์ในการเลือกสามีเอง แต่ผู้ปกครองเป็นผู้จัดการให้ โดยเจ้าบ่าวมาสู่เรือนของเจ้าสาว และเมื่อเสร็จพิธีแล้ว เจ้าบ่าวก็พาเจ้าสาวไปสู่บ้านของตน การแต่งงานแบบนี้เท่ากับบิดาของเจ้าสาวได้ยกลูกสาวให้อยู่ในความดูแลรับผิดชอบของสามีต่อไป

แบบเพท (ไทว) หมายถึงการที่บิดายกลูกสาวให้แก่พระมหากษัตริย์บางสรวงเพทเจ้า เจ้าสาวในกรณีนี้ถือได้ว่าเป็นส่วนหนึ่งของทักษิณ หรือค่าธรรมเนียมในการทำพิธี ซึ่งเป็นเครื่องตอบแทนสำหรับการทำพิธีของพระ⁴

¹ มนุสมฤติ 3.27-34. และอาศวลาณ กฤตยสูต 1.6.

² Alpekar, The Position of Women in Hindu Civilization, p. 48.

³ อถรรพเวท 14.

⁴ เพชราชน ธรรมสูต 1.11.5, และ A. K. Sur, Sex and Marriage in India (Calcutta: Allied Publishers Private, 1973), pp. 45-46.

การแต่งงานแบบนี้ คงเนื่องมาจากการบูชาวงสรวงท้าวพระเวทในสมัยโบราณกินเวลาหลายวัน และมีการเชิญพระจำนวนมาก บิภาของเจ้าสาวคงพอใจพระองค์ใดองค์หนึ่งเป็นพิเศษ จึงยกลูกสาวให้เป็นภรรยา¹

เรื่องราวในคัมภีร์พฤติทเวตตา ได้แสดงให้เห็นธรรมเนียมการแต่งงานแบบแพท กัโพรทมนต์อาเตรยะ อรรถนันท (อาเตรยะ อรรถนันท) โกทำสีขีวงสรวงให้แก่ราชารวีติ แล้วไปขอพระธิดาของราชาให้แก่บุตรชายของตนชื่อศยาวาณะ²

แบบฤษี (อารยะ) หมายถึงการยกลูกสาวให้แต่งงาน หลังจากที่ได้รับเอาวัว คัญ หรือตัวเมีย อย่างละหนึ่งตัว หรือหนึ่งคู่ จากเจ้านาย ซึ่งเท่ากับเป็นค่าตัวของเจ้าสาว แต่ทั้งนี้ไม่ถือว่าเป็นการขายลูกสาว เพราะถือว่าของที่เจ้านายให้นั้น เป็นการแสดงมิตรภาพต่อเจ้าสาว

การจ่ายค่าตัวเจ้าสาวโดยให้แม่โค หรือโคตัวผู้ เป็นที่ยอมรับกันในสมัยพระเวท ดังที่ปรากฏในคัมภีร์โถตเรยพราหมณะว่า การแต่งงานหมายถึงฝูงปศุสัตว์³ ทั้งนี้เพราะการจ่ายค่าตัวเจ้าสาวตามธรรมเนียมอินเดียโบราณ และกรีกโบราณ จ่ายคควแม่โค⁴ แม้คัมภีร์สมฤติจะไม่ยอมรับว่าการแต่งงานแบบนี้เป็นการขายลูกสาว โดยถือว่า

¹ Altekar, The Position of Women in Hindu Civilization, p.45.

² P. V. Kane, History of Dharmasāstra, Part I, 2nd ed. (Poona: Bhandarkar Oriental Research Institute, 1974), 2: 525.

³ โถตเรยพราหมณะ 7.13.

Keith, Rigveda Brahmanas: The Aitareya and Kausitaki Brāhmanas of the Rigveda, Vol. XXV of The Harvard Oriental Series, p.300.

⁴ Maurice Winternitz, History of Indian Literature, trans. S. Ketkar, 2nd ed. (New Delhi: Oriental Books Reprint Corporation, 1972), 1: 211.

ว้วที่ไ้รับนั้น ไม่ใช่ค้ำตัวเจ้าสาว¹ (ศุภก) และบิควำมก็จจะยกให้แก่ลูกสาวในเวลำค้อไป² ก็ตำ แต่เมื่อพิจำรณำถึงที่สุดแล้ว ก็ถือไ้ควำเป็นการแลกเบ้ลี่ยนกับตัวเจ้าสาวอยู่นั้นเอง

แบบประชำค้ำ (ปรำชำปตย) หมายถึงการยกลูกสาวให้แก่งำนโดยไม่มีสินเคิมของหญิง และไม่มีกรเรื่งรอกค้ำตัวเจ้าสาวควย แต่มุงให้คุสมรสไ้ค้ำหนำที่ทำงศำสนำร่วมกันค้ลค้ไป การแก่งำนแบบนี้เน้นถึงควำมสำค้ำญของภำรคิจทำงศำสนำที่สำมึภรยำจจะค้งร่วมกันรับผิค้ชอบ และชวีค้ครอบค้วแบบฉวีเคียวเมียมเคียว สำมึจะละสภำคฤหิ์สถึไปสู่อภำพวำนปริ์สถึ หรือสนนยำสี โดยที่ภรยำไม่เห็นชอบไม่ไ้³

กลำวไ้ควำ การแก่งำนแบบประชำค้ำมีมำค้ก้แก่สมัษัพระเวท เพราะในบทสวดแก่งำนของคัมภีร์ฤคเวท ไ้ค้แสดงเคำเงื่อนของกรยกลูกสาวให้แก่งำนโดยมีจุกมุงหนำยสำค้ำญ ค้อให้คุสมรสเป็นเจำของบำนร่วมกัน และประคอบภำรคิจทำงศำสนำร่วมกันจนค้ลค้ชวีค้

แบบอสุร (อำสุร) หมายถึงการยกลูกสาวให้แก่งำน หลังจำกที่เจำบำนไ้ให้ทรัพย์สินจำนวณมำกเทำที่จจะหำไ้ จนเป็นทีพ้อใจแก่บิควำ หรือผู้ปกครองของเจำสาวหรือแก่เจำสาวเอง เทำกับเป็นการซื้อเจำสาว การแก่งำนแบบนี้ ไม่เป็นทีชอบรับ

¹ Keith, "Marriage," Encyclopaedia of Religion and Ethics, VIII: 451.

มนุสมฤคิ 3.53-54.

² เพำชญน ธรรมสุทร 1.20.4. และ อ่ำปัสถัมพ ธรรมสุทร 2.6.13.10-11

อำงถึงใน Kane, History of Dharmaśāstra, Part I, 2: 503-504.

³ Altekar, The Position of Women in Hindu Civilization,

เพราะถือว่าเป็นการขายลูกสาวเพื่อทรัพย์สิน¹

การแต่งงานโดยการซื้อเจ้าสาว มีปรากฏในสมัยพระเวทแล้ว แต่ไม่เป็นที่นิยมของ ผู้ชายในกรณีเช่นนี้มักเป็นผู้ซื้อขอมพรอง และไม่นำปรารณา จึงไม่ค่อยได้รับความนับถือ ในบทสวดฤคเวทเรียกผู้ซื้อขอมว่า วิชามาตา² (วิชามาตฤ) ในสมัยพระเวทตอนหลัง การแต่งงานโดยการซื้อเจ้าสาว ได้กลายเป็นเรื่องธรรมดา เพราะปรากฏว่ามีข้อความที่แสดงความรังเกียจรรยาที่ไม่ซื่อสัตย์ว่า "นางขอมกระทำความเท็จ แม้ว่าเป็นผู้ที่สามชื่อมา นางก็ยอมไปไหน ๆ กับคนอื่น"³

แบบคนธรรม (คานธรว) หมายถึงการแต่งงานโดยชายหญิงตกลงยินยอม เป็นสามีภรรยาด้วยความรักความพอใจของตน ไม่มีพิธีรีตองใด ๆ ทั้งสิ้น จุดประสงค์ของการแต่งงานแบบนี้ ก็เพื่อบรรลุดูความปรารถนาทางกาม เช่นเดียวกับพวกคนธรรมซึ่งใน ไทคศิรีย สัทธิศา และโอคเรยพราหมณะ กล่าวไว้ว่าเป็นพวกที่มีความตั้งใจในสตรีเป็นอันมาก (สตรีภัก) ⁴

การแต่งงานแบบคนธรรมในสมัยพระเวทถือเป็นเรื่องธรรมดา เพราะผู้หญิงมีเสรีภาพในการเลือกคู่ครองของตน เนื่องจากเกิดโตแล้ว ในบทสวดฤคเวทมีเรื่องราวของการแต่งงานแบบคนธรรมพบบ้างเหมือนกัน คือพิจารณาจากการพบปะกันของคู่รัก

¹ มนุสมฤติ 9.98, ภาดา, เพาชายน ธรรมสูตร 1.21.2, 171a.

Julius Jolly, Hindu Law and Custom, trans. Batakrishna

Ghosa (Calcutta: Greater India Society, 1928), p. 113.

² ฤคเวท 1.109.2.

³ โมครายดัสสัทธิศา 1.10.11 อ้างถึงใน Majumdar, The History and Culture of the Indian People, 1: 424 .

⁴ Kane, History of Dharmasāstra, Part I, 2: 519.

ไทคศิรียสัทธิศา 6.1.6.5, และโอคเรยพราหมณะ 5.1.

ถึงที่กล่าวไว้ในบทสวดฤคเวทว่า คู่รักหนุ่มปลุกสาวคนรักที่กำลังหลับ¹ ตลอดจนอ้างถึง
เด็กสาวซึ่งประสงค์จะลอบพบคนรัก ไก่สาวก่อนวอนพระอินทร์ให้ทำให้คนในบ้าน รวม
ทั้งสุนัขหลับ เพื่อคนรักจะได้มาหา² ในคัมภีร์อรรถรพเวทก็มีเวทมนตร์ทำนองเดียวกัน
ที่ทำให้คนในบ้านหลับในเวลาที่ยายหนุ่มไปหาคนรัก³ นอกจากนี้ ในบทสวดฤคเวทยัง
อ้างถึงหญิงซึ่งคลอดบุตรโดยไม่ไค้แรงงาน (รหสู)⁴ และลูกชายของหญิงที่ไม่ไค้แรงงาน
(อภภู)⁵ ในลัทธิทาสมีหลัง มีคำเรียกลูกชายของหญิงสาวว่า "กุมารีบุตร"⁶

หลักฐานดังกล่าวนี้ แสดงถึงการลอบรักระหว่างชายหนุ่มหญิงสาว ซึ่งอนุโลม
ไค้ว่าเป็นการแต่งงานแบบคนชรรพ์ เพราะเป็นความสัมพันธ์กันด้วยอารมณ์ปรารถนาของ
หนุ่มสาว แต่ความสัมพันธ์เช่นนี้ไม่ใช่รูปแบบที่ได้รับความเห็นชอบ จึงจัดว่าคอบกว่าการ
แต่งงานสี่แบบแรก⁷

¹ ฤคเวท 1.134.3.

² ฤคเวท 7.55.5-8.

³ อรรถรพเวท 4.5.

⁴ ฤคเวท 2.29.1, และ

A.A.Macdonell and A.B.Keith, Vedic Index of Names and Subjects (Delhi: Motilal Banarsidass, 1967), 1: 481, 2: 209.

⁵ ฤคเวท 2.13.12, 4.19.9.

Macdonell and Keith, Vedic Index of Names and Subjects, 1:396.

⁶ วาขสเนยิ สัหิตา 30.6, โถกตีรียสัหิตา 3.4.2.1 อ้างถึงใน
Macdonell and Keith, Vedic Index of Names and Subjects, 1: 396, 481.

⁷ Kane, History of Dharmasāstra, Part I, 2: 519.

การแต่งงานแบบคณธรรพณี ในสมัยหลังโคกกลายเป็นที่นิยมในหมู่วรรณะกษัตริย์ ดังปรากฏว่าการแต่งงานแบบนี้ มีอยู่เสมอในวรรณะกษัตริย์หลายเรื่อง ตัวอย่างที่รู้จักกันดีก็คือ การแต่งงานระหว่างนางศกุนตลากับท้าวทุขยันต์ ในเรื่องมหาภารตะ¹ บางตำราถือว่าเป็นการแต่งงานที่เหมาะสมสำหรับทุกวรรณะ² และถือว่าเป็นแบบที่ถูกต้อง เพราะเป็นการแต่งงานที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานแห่งความรักระหว่างชายหญิง และให้เสรีภาพในการเลือกคู่รักอย่างเต็มที่ จึงได้รับการยกย่องว่าเป็นการแต่งงานแบบอุดมคติ³

แบบรากษส (รากษส) หมายถึงการจับกุมหรืออุกคคราหญิงไปเป็นภรรยา หลังจากที่มีการต่อสู้กับญาติผู้ชายของหญิง จนได้รับบาดเจ็บหรือตายไป จึงเป็นการแต่งงานโดยฝ่ายหญิงไม่เต็มชอบ และใช้กำลังหักหาญเอา แต่บางครั้งก็ไม่มี การต่อสู้เพราะบิดาหรือผู้ปกครองของหญิงไม่มีปฏิกิริยาโต้ตอบ เนื่องจากเกรงกลัว⁴ การที่เรียกชื่อการแต่งงานแบบนี้ว่าแบบรากษส ก็เพราะเชื่อว่าพวกรากษสมีนิสัยโหดร้าย และชอบใช้กำลัง⁵ การแต่งงานแบบนี้ชื่อเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า แบบกษัตริย์ (กษัตริย์)⁶ เพราะ

¹ มหาภารตะ, อาทิมรรพ 73.

² นารทสมฤติ 12.44, เพาซาบน ธรรมสูตร 1.20.16, ฯลฯ

Keith, "Marriage," Encyclopaedia of Religion and Ethics, VIII: 451.

³ กามสูตร 3.5.29-30.

⁴ Kane, History of Dharmasāstra, Part I, 2: 519.

⁵ Ibid.

⁶ Radha Kumud Mookerji, Hindu Civilization, Part I, 5th ed.

(Bombay: Bharatiya Vidya Bhavan, 1970), p. 127.

Altekar, The Position of Women in Hindu Civilization, p. 37.

เป็นความนิยมในพวกนักรบ หรือวรรณะกษัตริย์ คือเมื่อรบกันผู้ชนะก็ไ้ผู้หญิงไปเป็นภรรยา ผู้หญิงจึงกลายเป็นบำเหน็จรางวัลในการสงคราม

เรื่องราวของการแต่งงานโดยการจับกุมตัวเจ้าสาวไป เท่าที่ปรากฏในคัมภีร์ฤคเวท คือกรณีของวิมท ซึ่งรักนางกัมพฺยู หรือเรียกอีกชื่อว่าปุรุมิตรา ธิดาของราชาปุรุมิตร วิมทได้พานางไปโดยที่บิดาของนางไม่เห็นชอบด้วย แมว่าตัวนางเองจะยินยอมก็ตาม¹ จึงกล่าวได้ว่า เป็นการแต่งงานแบบผสมกันระหว่างแบบคนธรรพ์กับแบบรากษส

การแต่งงานแบบรากษส หรือโดยการจับกุมตัวไปนั้น มีปรากฏอยู่ในมหาภารต มหาภารตะ พระกฤษณะเองก็ได้กล่าวแก่อรชุนซึ่งรักนางสัทธาว่า การพานางผู้เป็นที่รักของตนไปโดยใช้กำลัง เป็นที่ยกย่องกันในกรณีของพวกกษัตริย์ผู้กล้าหาญ²

มนุสมฤติ ก็ยอมรับว่า การแต่งงานแบบคนธรรพ์ และแบบรากษส เหมาะสมสำหรับวรรณะกษัตริย์ เพราะเมื่อชายหญิงรักกัน แต่ผู้ปกครองของหญิงไม่เห็นชอบด้วย และเป็นอุปสรรค ชายอาจพาหญิงไปเป็นภรรยา หลังจากได้ต่อสู้กับญาติพี่น้องของนาง³ ทั้งนี้เท่ากับเป็นการผสมผสานกันระหว่างการแต่งงานแบบคนธรรพ์กับแบบรากษส

แบบปีศาจ (ไปศาจ) หมายถึงการลักลอบ หรือล่อลวงหญิงไปเป็นภรรยา ในขณะที่หญิงหลับ หรือมีเมามหมสดี หรือในเวลาที่พักพิงของเขอหลับ หรือไม่ได้เอาใจใส่ดูแลเธอ⁴ นับเป็นการกระทำคล้ายพวกปีศาจ ซึ่งเชื่อกันว่ามักจะทำการ

¹ ฤคเวท 1.112.19, 1.117.20, 10.39.7, 10.65.12.

² มหาภารตะ, อาทิบรพ 219.22.

³ มนุสมฤติ 3.26, เพาชายน สรรวมสูตร 1.11.13.

⁴ อาศวลายน คฤหยสูตร 1.6.7.

ต่างๆ อย่างปิดบังซ่อนเร้นในเวลากลางคืน¹ การแต่งงานแบบนี้ถูกตำหนิว่าคำหยาบ
ที่สุด และน่ารังเกียจอย่างยิ่ง คัมภีร์ต่างๆ ในสมัยหลังจึงไม่ยอมรับว่าถูกต้อง²

การแต่งงานแบบปีศาจ ไม่ปรากฏหลักฐานที่ชัดเจนพอจะยืนยันได้แน่นอนว่ามี
อยู่ในสมัยพระเวท แต่ถาพิจารณอีกแง่หนึ่ง ก็อาจเทียบได้กับการโคหฺยงเป็นภรรยาโดย
การข่มขืน ซึ่งเกิดขึ้นในขณะที่หญิงไม่รู้สึกตัว พฤติการณ์เช่นนี้เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นได้ในทุก
สังคม

ในบรรดาการแต่งงานทั้ง 8 แบบนี้ บางแบบได้รับอิทธิพลจากชนพื้นเมืองเดิม
สำหรับแบบที่ถือว่เป็นธรรมเนียมของชาวอารยันอย่างแท้จริง ก็คือสี่แบบแรกซึ่งเป็นที่ยอม
รับว่าถูกต้อง ส่วนสี่แบบหลังนั้น แม้ประมวลกฎหมายต่างๆ จะรับรู้ แต่ก็ถือว่เป็นการ
แต่งงานสำหรับพวกที่มีโซอารยันเท่านั้น³

ในคฤหฺยสูตร ได้จัดลำดับรูปแบบของการแต่งงานไว้ ดังนี้คือ แบบพรหม
แบบเทพ แบบประชชาติ แบบฤๅษี แบบคนธรรพ์ แบบขอสฺตฺร แบบปีศาจ และแบบราชาส
และถือว่การแต่งงานสี่แบบแรกเท่านั้นที่ศักดิ์สิทธิ์ ลูกชายที่เกิดจากการแต่งงานทั้งสี่
แบบดังกล่าว จะนำความบริสุทธิ์มาสู่บรรพบุรุษและผู้สืบตระกูล ทั้งฝ่ายสามีและภรรยา
ตามลำดับคือ แบบพรหมทำให้ทั้งบรรพบุรุษและผู้สืบตระกูล ฝ่ายละ 12 ชั่วคนเป็นผู้บริ-
สุทธิ์ แบบเทพ 10 ชั่วคน แบบประชชาติ 8 ชั่วคน และแบบฤๅษี 7 ชั่วคน⁴

¹ Kane, History of Dharmasāstra, Part I, 2: 519.

² Keith, "Marriage," Encyclopaedia of Religion and Ethics,

VIII: 451.

³ S. V. Viswanatha, Racial Synthesis in Hindu Culture
(London: Kegan Paul, Trench, Trübner & Co., 1928), p. 133.

⁴ อาศวลาณ คฤหฺยสูตร 1.6.1-4, Oldenberg, Grihya-Sūtras, Part I,
Vol. XXIX of The Sacred Books of the East, p. 166a

การสวามิพร (สวามีพร) นอกเหนือจากการแต่งงาน 8 แบบดังกล่าวข้าง
 คนแล้ว ยังมีการแต่งงานอีกแบบหนึ่ง ซึ่งสัมพันธ์กับการแต่งงานแบบคนธรรมพ์ คือการ
 สวามิพร ซึ่งหมายถึงการที่เจ้าสาวเลือกสามีเอง

การสวามิพร และการแต่งงานแบบคนธรรมพ์ ไม่อาจเกิดขึ้นได้ ถ้าหากเจ้าสาว
 ยังไม่เต็มโตพอ ดังนั้นในสมัยหลังจึงไม่ปรากฏการแต่งงานแบบนี้ เพราะการแต่งงาน
 ในสมัยหลังมีขึ้นตั้งแต่วัยเด็ก ด้วยเหตุนี้คัมภีร์สมฤติจึงไม่ยอมรับการแต่งงานแบบสวามิ-
 พร ยกเว้นในกรณีหญิงเข้าวัยรุ่นแล้ว แต่ยังไม่โตแต่งงาน เธอจึงได้รับอนุญาตให้เลือก
 สามีได้เอง¹ แต่เธอก็เสียสิทธิ์ในการรับเครื่องประดับเพชรนิลจินดาของตระกูล และ
 เจ้าบ่าวก็ไม่ต้องเสียค่าธรรมเนียมแต่งงานให้แก่บิดาของเจ้าสาว²

ในสมัยพระเวท เจ้าสาวมีสิทธิเลือกคู่ครองเอง เพราะเต็มโตแล้ว ดังปรา-
 กฏในบทสวดฤคเวทว่า นางสุรยา ธิดาพระอาทิตย์ ได้เลือกสามีของนางจากบรรดา
 มาสู่ขอทั้งหลาย และตกลงเลือกเทพอัศวินฝ่ายหนึ่ง เป็นผู้ชนะในการแข่งรถ เป็นสามี
 ของนาง³ การเลือกสามีโดยวิธีนี้ ถือได้ว่าเป็นต้นเค้าของการสวามิพรในสมัยต่อมา

เรื่องราวในคัมภีร์ฤคเวทอีกตอนหนึ่ง ที่อาจจะอ้างได้ว่าเป็นการสวามิพร เช่น
 กัน ก็คือ ตอนที่กล่าวถึงเจ้าสาวที่วิ่งหนีมาจากการสวามิพร และขณะที่เขาพาเจ้าสาว
 ไปนั้น เขาถูกโจมตีกลางทางโดยคู่แข่งซึ่งพ่ายแพ้ในพิธีสวามิพร แต่ด้วยความช่วยเหลือ
 ของเทพอัศวิน เจ้าสาวจึงถูกนำขึ้นรถของเทพอัศวิน และได้ไปสู่บ้านของสามี⁴

¹ Jolly, Hindu Law and Custom, pp. 110-111.

² มนุสมฤติ 9.90-93.

³ ฤคเวท 1.116.17. 1.117.13. 1.119.5.

⁴ ฤคเวท 1.116.1. 1.112.9.

นอกจากนี้ บทสวดกเวตยังไคกลาวถึง เด็กสาวซึ่งมีลักษณะดี และสวยงาม
ว่าสามารถหาเพื่อน [สามี] ได้เอง¹ จึงอาจใ้ความหญิงมีเสรีภาพในการเลือกสามี
ของตนเอง ซึ่งเท่ากับเป็นการสวมพรเช่นกัน

การสวมพรนี้ 2 แบบ แบบที่ธรรมดาที่สุด คือ เมื่อเด็กหญิงเข้าวัยรุ่นแล้ว
แต่บิดาของเธอไม่อาจหาสามีที่เหมาะสมให้ใ้ภายในเวลา 3 ปี เธอมีสิทธิเลือกสามี
เอง² การสวมพรแบบนี้ ใช้ใ้กับหญิงทุกรณะ กรณีของนางสาวศิริ ในวรรคที่
สมัยหลัง ก็เป็นการสวมพรแบบนี้ คือนางไ้เดินทางไปแสวงหาสามีที่เหมาะสมด้วยตน
เอง และใ้ที่สุดนางไ้เลือกพระสตียวานเป็นสามี³

ส่วนการสวมพรอีกแบบหนึ่ง ก็คือเจ้าสาวเลือกสามีโดยบิดาหรือผู้ปกครอง
จักใ้มีการประลองฝีมือในการรบ ผู้ที่สามารถพิสูจนความสามารถจนชนะคู่แข่งทั้ง-
หลายในสนามประลองฝีมือ จะไ้รับเลือกเป็นสามีของนาง การสวมพรแบบนี้มีปรากฏ
ในมหากาพย์ ซึ่งถือเป็นเรื่องใหญ่โต และหาอย่างละเอียดรอบคอบ เป็นพิธีที่จำคอยู่
เฉพาะในราชตระกูลเท่านั้น พวกวรรณะกษัตริย์ยกย่องการสวมพร และนิยมใ้วิธีนี้
กันมาก จนกลายเป็นธรรมเนียมที่ปฏิบัติกันแพร่หลายในสมัยมหากาพย์ แต่ไ้เปลี่ยนแปลง
ไปบ้าง เป็นต้นว่า ไม่ใช่เป็นการเลือกคู่อเองตามความพอใจของหญิงอย่างแท้จริง หาก
เป็นการเปิดโอกาสใ้หญิงตัดสินใจเลือกสามีจากบรรดาชายที่เสนอตัวเข้ามา ทั้งนี้นาง

¹ ฤคเวท 10.27.12.

ภทรา วรุภวติ ยตุ สุปะสะ, สวมิ ส่า มิตรี วนุเต ชเน จิต.

² มนุสมฤติ 9.90.

³ มหภารตะ, วนบรรพ 292.

อาจจะเลือกวีรบุรุษคนใดคนหนึ่งก็ได้ ดังเช่น พิธีสวามพรของนางสีดา ในเรื่อง รามายณะ ¹ และพิธีสวามพรของนางเทราปที ในมหาภารตะ ² เจ้าสาวไม่มีเสรีภาพเต็มที่ในการเลือกคู่ เพราะเธอถูกยกให้แก่ผู้ที่มีความสามารถที่สุดในการประลองฝีมือ ทั้ง نمیได้ติดตามความพอใจของนางเป็นสำคัญ ดังนั้นการสวามพรเช่นนี้ คงไม่มาพึงพอใจนัก หากเจ้าสาวมีคู่รักอยู่แล้ว ส่วนกรณีของนางทมยันตีนั้น ถือได้ว่าเป็นการเลือกสามีเองโดยแท้จริง เพราะนางเลือกพระนลด้วยความพอใจ และได้ตัดสินใจเลือกพระนลเป็นสามี นับแต่ได้ยินกิตติศัพท์ความงามของพระนลแล้ว ³

เกี่ยวกับรูปแบบต่าง ๆ ของการแต่งงาน ดังได้กล่าวมานั้น การแต่งงาน สืบแบบแรก เป็นการแต่งงานซึ่งบิดาหรือผู้ปกครอง เป็นผู้ยกเจ้าสาวให้แก่เจาขาว การยกให้เรียกว่า กัณยาทาน หรือ กัณยาประทาน ⁴ ซึ่งแสดงถึงการเปลี่ยนสิทธิหน้าที่ของ บิดาในฐานะผู้ดูแลหญิงสาวให้แก่สามีต่อไป การแต่งงานทั้งสืบแบบนี้ เจ้าสาวได้รับการ ประคัมร่างกายด้วยเสื้อผ้าอย่างดี พร้อมทั้งเครื่องประดับอันมีค่า ก่อนที่จะยกให้แก่เจ้า- บาว ⁵

¹ รามายณะ, พาดกัณฑ์.

² มหาภารตะ, อาทิบรรพ 187.

³ มหาภารตะ, วนบวรรพ 57.

⁴ Arthur Berriedale Keith, The Religion and Philosophy

of the Veda and Upanishads, Vol. XXXII of The Harvard Oriental Series, ed. Charles Rockwell Lanman (Cambridge: Harvard University Press, 1925), p. 374.

⁵ ฤคเวท 1.123.11, 4.58.9, 9.46.2, 10.39.14.

ทรัพย์สินหรือเครื่องประดับที่เจ้าสาวได้รับจากบิดาหรือพี่ชายนั้น ถือว่าเป็นสินเดิมของหญิง การให้สินเดิมในสมัยพระเวท เป็นทำนองเกี่ยวกับการที่เจ้าบ่าวจ่ายค่าตัวเจ้าสาว คือมักจะทำในกรณีที่เจ้าสาวมีชื่อบกพร่องทางร่างกาย แต่ถ้าเธอมีคุณสมบัติและรูปสมบัติพร้อม สินเดิมก็ไม่จำเป็น¹ แต่ในครอบครัวที่มั่งคั่ง หรือราชตระกูล บิดาหรือพี่ชายของเจ้าสาว มักจะให้ของขวัญแก่เจ้าสาวและเจ้าบ่าวในเวลาแต่งงาน ซึ่งเป็นการให้ด้วยความเต็มใจเพราะความรัก อาจจะไม่ถือว่าเป็นสินเดิม ในคัมภีร์ อถรรพเวท โลกกล่าวไว้ตอนหนึ่งว่า เจ้าสาวในราชตระกูลได้นำสินเดิมซึ่งประกอบด้วยแม่โคหนึ่งร้อยตัวไปถวายในเวลาที่เกิดไปสู่อานเจ้าบ่าว² ของขวัญแต่งงานซึ่งเจ้าสาวได้รับนี้ เรียกว่า ปาโรคทหยา (ปาโรคทหยา) ซึ่งในคัมภีร์ ไทคตริยส์ตีตา ระบุว่าภรรยาเป็นเจ้าของทรัพย์สินเหล่านี้³ และส่วนใหญ่เป็นเครื่องประดับ ตลอดจนเสื้อผ้าอันเป็นเครื่องใช้สำหรับผู้หญิงโดยเฉพาะ⁴

ถึงโลกกล่าวแล้วว่า ในสมัยพระเวท เริ่มมีการขายลูกสาวกันบ้างแล้ว ถึงแม้ได้อ่างถึงลูกเขยที่มีชื่อบกพร่องต้องจ่ายเงินจำนวนหนึ่งเป็นค่าตัวเจ้าสาว⁵ แต่ธรรมเนียมนี้คงจะยังไม่เป็นที่ยอมรับในสังคม เพราะปรากฏว่าผู้แต่งตำราธรรมศาสตร์ทาง ๆ ได้

¹ ฤคเวท 10.27.12.

² อถรรพเวท 5.17.12.

³ ไทคตริยส์ตีตา 6.2.1.1. - ปคินี ไว ปาโรคทหยาสย อี.เศ.

⁴ Altekar, The Position of Women in Hindu Civilization, p. 218.

⁵ ฤคเวท 1.109.2. ดูเพิ่มเติมในหน้า 52.

คำพิพากษาซื้อขายเด็กหญิงไว้อย่างรุนแรง¹ ทั้งนี้ จึงมีการกลบเกลื่อนการกระทำดังกล่าว โดยเริ่มมีธรรมเนียมให้สินเดิมของหญิง อาปัสตัมพ ชรรณสูตร โคลงกล่าว "บุคคลควรให้วัวหนึ่งร้อยตัว นอกเหนือจากเกวียนหนึ่งเล่ม แก่บิดาของ เด็กหญิง และของที่ให้นั้นควร เป็นของกุสมรส"² ครั้นมาถึงสมัยที่การขายลูกสาวเป็นวิธีปฏิบัติโดยแพร่หลายนั้น บางที่ผู้ปกครองก็เอาค่างัวเจ้าสาวที่ได้รับจากเจ้าบ่าวให้เจ้าสาว เพื่อเป็นทรัพย์สินสมบัติไว้ใช้จ่ายซื้อเครื่องประดับต่าง ๆ ทรัพย์สินสมบัติเหล่านี้ ถือเป็นสิทธิ์ขาดของภรรยา เรียกว่า สตรีชน³ เกี่ยวกับสตรีชนนี้ ในคัมภีร์สมฤติต่าง ๆ ให้ความหมายไว้แตกต่างกันไป แต่ตามคำอธิบายของภาคยานุแห่งคัมภีร์สมฤติท่านหนึ่ง สรุปได้ว่าหมายถึงทรัพย์สินทั้งหมดที่ผู้หญิงไม่ว่าในสมัยที่ยังเป็นโสด หรือเวลาแต่งงาน หรือหลังจากแต่งงานแล้ว ได้รับจากผู้ปกครองของนาง หรือจากตระกูล และญาติทางบิดามารดา ตลอดจนจากสามีและตระกูลของสามี⁴

เรื่องสินเดิมของหญิงไม่ได้เป็นอุปสรรคต่อการแต่งงานของลูกสาวแต่อย่างใด จนกระทั่งกลางคริสต์ศตวรรษที่ 19 จึงกลายเป็นปัญหาใหญ่ เพราะมีการจ่ายสินเดิมของหญิงอย่างมาก ตามฐานะทางสังคมและเศรษฐกิจของเจ้าบ่าว ทำให้บิดาของหญิงต้องถือครองในการหาสินเดิมให้แก่ลูกสาวในเวลาแต่งงาน⁵ ธรรมเนียมเช่นนี้กล่าวได้ว่าเป็นการซื้อเจ้าบ่าว ทำนองเดียวกับการจ่ายค่างัวเจ้าสาวเป็นการซื้อเจ้าสาวนั่นเอง

¹ Kane, History of Dharmasāstra, Part I, 2: 503-504.

² อาปัสตัมพ ชรรณสูตร 2.6.13.10-11. อ้างถึงใน Kane, History of Dharmasāstra, Part I, 2: 503.

³ Altekar, The Position of Women in Hindu Civilization, pp.217-218.

⁴ Kane, History of Dharmasāstra, 3: 779-780.

⁵ Altekar, The Position of Women in Hindu Civilization, pp.71-72.

จากการพิจารณารูปแบบของการแต่งงานดั้งเดิมมากดาวน์นี้ จะเห็นได้ว่า
อินเคีย เป็นพิธีกรรมที่เต็มไปด้วยความหมายของการแต่งงานนานาชาติ นับตั้งแต่แบบ
ดั้งเดิม คือการจับกุมตัวเจ้าสาว การลักพา ลอดวง และการข่มขืน ซึ่งแสดงให้เห็นว่า
ผู้หญิงมีฐานะต่ำกว่าชาย ตลอดจนแบบคนธรรมดาให้เสรีภาพแก่หนุ่มสาวอย่างเต็มที่ รูป-
แบบของการแต่งงานเหล่านี้ ล้วนแต่ทำให้เข้าใจความกึกกวมเชื่อถือของชาวอารยัน
อินเคียได้ลึกซึ้งขึ้น

ข้อกำหนดเกี่ยวกับการแต่งงาน

ในสมัยพระเวทยังไม่มีข้อกำหนดเกี่ยวกับการแต่งงานที่เข้มงวดดังในสมัยหลัง
ซึ่งนับตั้งแต่สมัยสุทรา (ประมาณ 500-200 ปีก่อนคริสตกาล) เป็นต้นมา แต่จากการ
พิจารณาเรื่องราวในบทสวด และคัมภีร์ต่าง ๆ ในสมัยพระเวท ก็พอจะทราบแนวความ
คิดเกี่ยวกับการแต่งงาน ซึ่งใ้วิวัฒนาการมาเป็นระเบียบปฏิบัติของสังคมในสมัยสืบต่อมา
ดังต่อไปนี้

การแต่งงานระหว่างวรรณะ ในสมัยพระเวทตอนต้น ยังไม่มีการแบ่งชั้นของ
คนในสังคมเป็นวรรณะที่ซับซ้อนดังในสมัยหลัง บทสวดฤคเวทกล่าวถึงคนเพียงสองวรรณะ
เท่านั้น¹ โดยกำหนดตามสีผิว ไคแก่ พวกนิวขาว คือพวกอารยัน กับพวกนิวดำ คือชาว
พื้นเมืองเดิม ซึ่งพวกอารยันจับมาเป็นเชลย เรียกว่า ทัสยู หรือทาส

ความสัมพันธ์ระหว่างพวกอารยันกับพวกทาสนั้น แม้ในสมัยแรกจะไม่มีข้อกำหนด
กำหนดไว้ชัดเจน แต่ก็ได้เป็นข้อจริงอยู่แล้ว เพราะพวกอารยันกับพวกทาสมีความ

¹ บทสวดของคัมภีร์ฤคเวทโดยทั่วไปกล่าวถึงคนเพียงสองวรรณะ ยกเว้นใน
ปุรุษสูทตะ หรือฤคเวทมณฑลที่ 10 สูทตะที่ 90 ซึ่งถือกันว่าประพันธ์ขึ้นในระยะหลังสุด
ของสมัยฤคเวทเท่านั้น ที่กล่าวถึงวรรณะทั้งสิ้น

แตกต่างกันทั้งสีผิว ภาษา และความเป็นอยู่โดยทั่ว ๆ ไป ดังนั้น นับตั้งแต่สมัยแรกที่ชาวอารยันได้อพยพมาสู่อินเดีย พวกอารยันได้พยายามรักษาสายเลือดของตนให้บริสุทธิ์มิให้ปะปนกับชนผิวดำเจ้าของถิ่นเดิม ซึ่งพวกอารยันรังเกียจ และถือว่า เป็นพวกอนารยัน (Non-Aryans) เพราะชาวพื้นเมืองเดิมส่วนใหญ่อยู่ในฐานะต่ำกว่าพวกอารยัน คือ เป็นพวกทาส และในสมัยต่อมา เมื่อระบบวรรณะได้ตั้งมั่นแล้ว พวกนี้ก็ถูกจำกัดอยู่ในวรรณะต่ำสุด เรียกว่าศูทร ความสัมพันธ์ทางการแต่งงานระหว่างพวกอารยันกับพวกทาส จึงเป็นสิ่งต้องห้าม แต่อย่างไรก็ตาม แม้พวกอารยันจะได้พยายามกีดกันการแต่งงานระหว่างชนสองเข่านี้ แต่ก็มีหลักฐานว่า ในสมัยพระเวทตอนต้น มีการแต่งงานปะปนกันระหว่างพวกอารยันกับชาวพื้นเมืองเดิมอยู่บ้าง เพราะปรากฏว่า ในบทสวดฤคเวท มีภาษา ศาสนา และวัฒนธรรมที่รับอิทธิพลจากชาวพื้นเมือง ซึ่งเป็นเจ้าของถิ่นเดิมป็นอยู่¹

เกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างชายอารยันกับหญิงทาส หรือหญิงศูทรนั้นมีอ้างอิงในโตลิตีร์ยพราหมณะ² ว่า เมื่อหญิงศูทรมีลูกเป็นชายอารยัน เธอยอมไม่คำนึงถึงความมั่งคั่งจากความสัมพันธ์นั้น² นอกจากนี้ ยังมีเรื่องราวที่แสดงถึงความสัมพันธ์ระหว่าง

¹ A. L. Basham, The Wonder That Was India (Calcutta: Rupa & Co., 1971), pp. 33-34.

² โตลิตีร์ยพราหมณะ 7.4.19.3.
Arthur Berriedale Keith, The Veda of the Black Yajus School Entitled Taittiriya Samhitā, Vol. XVIII-XIX of The Harvard Oriental Series, ed. Charles Rockwell Lanman (Delhi: Motilal Banarsidass, 1967), p. 616.

ชายอารยันกับหญิงทาสปรากฏอยู่ เป็นต้นว่าเรื่องของกษะ โอลูชะ ซึ่งถูกพวกพราหมณ์
 เขี่ยหน้าว่าเป็นลูกของนางทาสี และกีดกันไม่ยอมรับว่าเป็นพราหมณ์¹ ฤๅษีวัชสะก็ถูก
 เขี่ยกหนามว่าเป็นลูกของหญิงศูทร แต่เขาสามารถพิสูจน์ความบริสุทธิ์ของตนโดยการ
 ดุขไฟ² และสัจยกาม ราชพาด ก็เป็นลูกชายของหญิงรับใช้ (ปริจารีณี) ชื่อชราลา โดย
 ที่ไม่ทราบว่าเป็นพ่อ แต่เพราะมีคุณสมบัติของพราหมณ์ คือรักความสัตย์ พราหมณ์
 ทาริทรุมตะ เคาตมะ จึงรับไว้เป็นศิษย์³

เรื่องราวดังกล่าวนี้ ล้วนแต่เป็นตัวอย่างแสดงถึงความสัมพันธ์ระหว่างชาย
 อารยันกับหญิงทาส หรือหญิงศูทร ว่าเป็นเรื่องค่อนข้างธรรมดาในสังคม แต่ก็ไม่ใช่ที่
 ยกย่อง ดังนั้นบุตรที่เกิดจากความสัมพันธ์ดังกล่าวจึงไม่เป็นที่ยอมรับ และมักจะถูกรังเกียจ

ในฉานโทคยอุปนิษิต ก็กล่าวถึงชายศูทร ชื่อชนศรุตี ซึ่งยกลูกสาวให้แต่งงาน
 กับพราหมณ์โรกะ เพราะประสงค์จะได้รับการสั่งสอนความรู้เกี่ยวกับพรหมัน โดยผ่าน
 ทางลูกสาวของตน⁴

จึงกล่าวได้ว่า ในสมัยพระเวทนั้น แม้พวกอารยันจะถือกันว่าเหนือกว่าพวก
 ทาส หรือศูทร แต่ก็ยอมให้มีการแต่งงานระหว่างชายอารยันกับหญิงทาส ทั้งยังไม่มี

¹ โลกเรยพราหมณะ 2.19, เกษัตติกิพราหมณะ 12.3.

Keith, Rigveda Brahmanas: The Aitareya and Kausitaki
 Brāhmanas of the Rigveda, Vol.XXV of The Harvard Oriental Series,p.414.

² ปัญจวิศพราหมณะ 14.6.6 อ้างถึงใน Macdonell and Keith,

Vedic Index of Names and Subjects, 2: 259.

³ ฉานโทคย อุปนิษิต 4.4.

Müller, The Upanishads, Part I, Vol. I of The Sacred
 Books of the East, p. 60.

⁴ ฉานโทคย อุปนิษิต 4.1-2, Müller, The Upanishads,Part I,pp.57- 58.

ข้อกำหนดว่าของแรงงานภายในวรรณะ ถึงแม้พวกพราหมณ์จะยึดถือความบริสุทธิ์ของสายเลือดว่าเป็นสิ่งสำคัญ ดังที่ปรากฏในพราหมณะชางกัฏก็ตาม แต่ในสมัยต่อมา เมื่อระบบวรรณะได้เด่นชัดขึ้น พวกพราหมณ์จึงพยายามกีดกันการแต่งงานระหว่างพราหมณ์กับศูทร ส่วนวรรณะกษัตริย์และไวศยะนั้น ยังคงแต่งงานกับหญิงศูทรอยู่ ดังปรากฏข้อความในธรรมสูตรว่า ผู้ชายในวรรณะกษัตริย์และไวศยะ ไม่พึงพิงกันเรื่องราวของคน¹ ในมหากาพย์มหาภารตะ ก็กล่าวถึงหัวหน้าชาวอารยันแต่งงานกับหญิงที่มีเชื้ออารยันอยู่ เสมอ เช่น อรชุนแต่งงานกับเจ้าหญิง นาค ชื่ออุลลูปี² และภีมะก็แต่งงานกับนางหิทธิมา น้องสาวของพวกภราทษ³

สำหรับความสัมพันธ์ระหว่างพวกอารยันด้วยกันนั้น ในสมัยแรกเมื่อระบบวรรณะยังไม่เคร่งครัด และความแตกต่างในอาชีพมีใจมาตรฐานกำหนดวรรณะ ข้อกำหนดเกี่ยวกับการแต่งงานภายในวรรณะจึงไม่มี อีกทั้งไม่ปรากฏข้อห้ามเกี่ยวกับการแต่งงานระหว่างคนต่างอาชีพ ในบทสวดฤคเวทจึงมีข้อความว่า ". . . ฉันเป็นยูแห่งบทสวด บิดาของฉันเป็นแพทย์ มารดาของฉันเป็นชกชวาวา เราทั้งปวงมีอาชีพต่างกัน. . ."⁴

¹ เพาชาเยน ธรรมสูตร 1.11.20.14 อ้างถึงใน Shakambari Jayal, The Status of Women in Epics (Delhi: Motilal Banarsidass, 1966), p. 85, footnote 5.

² มหาภารตะ, อาติบรพ 216.

Altekar, The Position of Women in Hindu Civilization, p. 344.

Altekar อธิบายว่า นาค คือ เมาชนกึ่ง เคมีซึ่งตั้งถิ่นฐานอยู่บริเวณหุบแม่น้ำคงคา ในสมัยที่พวกอารยันได้แก่อ่านาวไปถึง

³ มหาภารตะ, อาติบรพ 157. Ibid.

⁴ ฤคเวท 9.112.3.

ในสมัยพระเวทตอนหลัง การแต่งงานระหว่างสามวรรณะแรกมีอยู่โดยทั่วไป
แม้ว่าพวกพราหมณ์จะพยายามยกย่องวรรณะของตนเหนือกว่าวรรณะอื่น ๆ แต่ในกัมภีร์
อถรรพเวท ก็มีข้อความที่แสดงถึงการแต่งงานระหว่างชายหญิงอารยันซึ่งต่างวรรณะกัน
ว่า " . . . และเมื่อหญิงมีสามีมาก่อนสืบทอดซึ่งมีไฟพราหมณ์ ถ้าพราหมณ์แต่งงานกับ
นาง ถือว่าเขาผู้เดียวเท่านั้นที่เป็นสามีของนาง พราหมณ์เท่านั้นที่เป็นสามี มีโซราชัน
หรือไวศยะ นั่นคือสิ่งที่พระอาทิตย์ประกาศแก่มนุษย์ทั้งหลาย"¹ ข้อความดังกล่าวนี้
แสดงว่าระบบวรรณะยังไม่เคร่งครัด และการแต่งงานระหว่างวรรณะก็เป็นเรื่องธรรมดา
หญิงพราหมณ์อาจแต่งงานกับชายวรรณะกษัตริย์ หรือไวศยะก็ได้โดยไม่ถือเป็นข้อ
ตำหนิ ส่วนหญิงวรรณะกษัตริย์ที่แต่งงานกับชายพราหมณ์ ก็มีตัวอย่างอยู่เสมอ ดังเช่น
ราชาศรียาต (ศรียาต) โดยกษัตริย์คือนางสุกันยา ให้แต่งงานกับฤๅษีชราชื่อ จยวณะ ผู้
สืบเชื้อสายของภฤคุ หรืออังคิรศ² และฤๅษีศยวาระศวะ ก็ได้แต่งงานกับธิดาของราชา
รฤวิกิ ทารภยะ³

¹ อถรรพเวท 5.17.8-9. กุณฑา 47 เชิงอรรถ 2.

J. Muir, Original Sanskrit Texts, 2nd ed. (London: Trübner & Co., 1872), 1: 281.

² ศตปถพราหมณะ 4.1.5.1-7. โซนิเนียพราหมณะ 3.122.

Muir, Original Sanskrit Texts, 5: 250-252.

³ พุทพิทเทวคา 5.50.

Macdonell and Keith, Vedic Index of Names and Subjects, 2: 260.

ส่วนกรณีที่ว่าชาววรรณะกษัตริย์แต่งงานกับหญิงวรรณะไวศยะนั้น ในคัมภีร์ศต-
ปถพราหมณะ ใค่างถึงพระเจ้าแผ่นดินแต่งงานกับหญิงไวศยะได้ แต่บุตรที่เกิดจากหญิง
ไวศยะ (ไวศปุตร) จะไม่ได้รับการอภิเษก ¹

ดังนั้น จึงกล่าวได้ว่า สังคมอารยันในสมัยพระเวทเริ่มจะไม่ยอมรับการแต่ง-
งานระหว่างวรรณะ และแนะนำให้แต่งงานกับคนในวรรณะเดียวกัน (สวรด) แต่ถึง
กระนั้น การแต่งงานระหว่างวรรณะก็เกิดขึ้นอยู่เสมอ จนกระทั่งในที่สุด สังคมได้จำแนก
การแต่งงานเป็น 2 ประเภท คือ แบบอนุโลม และแบบประติโลม สังคมอารยันยอม
รับการแต่งงานแบบอนุโลม ซึ่งเป็นการแต่งงานระหว่างชายวรรณะสูง กับหญิงวรรณะ
ต่ำกว่า ทั้งนี้เท่ากับเป็นการอนุญาตให้ชายอารยันแต่งงานกับหญิงศูทรได้ แต่ภรรยา
วรรณะศูทรก็ยังมีฐานะต่ำมาก ส่วนการแต่งงานแบบประติโลม คือชายวรรณะต่ำแต่ง-
งานกับหญิงวรรณะสูงกว่านั้น ถือเป็นสิ่งที่ต้องห้าม และกำหนดความผิดที่เกิดจากการแต่ง-
งานเช่นนี้ ไม่จักอยู่ในสี่วรรณะ ² แนวความคิดดังกล่าวนี้ ย่อมเป็นการห้ามชายศูทร
แต่งงานกับหญิงอารยันไปโดยปริยาย

ในช่วงเวลาตอนปลายของสมัยพระเวท การแต่งงานระหว่างชายอารยัน
กับหญิงศูทร กลายเป็นเรื่องธรรมดา การแต่งงานกับคนวรรณะเดียวกันมิใช่สิ่งจำเป็น

¹ ศตปถพราหมณะ 13.2.9.8.

Eggeling, The Śatapatha-Brāhmana, Part V, Vol. XLIV of
The Sacred Books of the East, p. 326.

² Radhakrishnan, Religion and Society, p. 173.

แม้ธรรมสูตรต่าง ๆ ก็อนุญาตให้ชายแต่งงานกับหญิงวรรณะเสมอกับตน หรือวรรณะต่ำกว่าก็ได้ แม้กระทั่งการแต่งงานกับหญิงสุทร¹ แต่ต่อมาการแต่งงานกับหญิงสุทรกลับไม่ได้รับความเห็นชอบ การแต่งงานระหว่างทวิชาติกับหญิงสุทร ถือเป็นข้อเสียหาย และได้รับการตำหนิอย่างรุนแรง ดังเช่นมนุสมฤตีกกล่าวว่า "พราหมณ์ที่สัมพันธ์กับหญิงสุทรย่อมตกนรก และเมื่อให้กำเนิดบุตรชายกับหญิงนั้น เขาย่อมสิ้นสภาพเป็นพราหมณ์"² และวิษณูธรรมสูตรก็กล่าวว่า การสัมพันธ์ของทวิชาติกับหญิงสุทร ย่อมไม่อาจก่อให้เกิดผลบุญทางศาสนาได้เลย เป็นแต่เพียงความปรารถนาทางกามเท่านั้น และที่เขาแต่งงานกับหญิงนั้น ก็เนื่องมาจากตาบอดเพราะศัลยา ชายทวิชาติที่แต่งงานกับหญิงสุทร ย่อมลดตระกูลของตน และบุตรหลานลงไปสู่ฐานะของสุทรอย่างรวดเร็ว³

การแต่งงานกับคนต่างวรรณะแบบอนุโลม นี้อยู่จนกระทั่งคริสต์ศตวรรษที่ 9-10 แต่ระยะหลังจากนั้นไม่มีใครปรากฏ หรืออาจจะปรากฏแต่ไม่เป็นที่ยอมรับของสังคม⁴ เพราะคัมภีร์สมัยหลังล้วนแต่ไม่สนับสนุนการแต่งงานต่างวรรณะ แต่กำหนดว่าบุคคลควร

¹ เคาถมธรรมสูตร 4.16. เพาธาขนธรรมสูตร 1.16.2-5.
 วลีษฐธรรมสูตร 1.24-25. ปารัสกร คฤห्यสูตร 1.4. อ้างถึงใน
 Macdonell and Keith, Vedic Index of Names and Subjects, 1: 476.

² มนุสมฤติ 3.15-19.

³ วิษณูธรรมสูตร 26.5-9 อ้างถึงใน Kane, History of Dharmasāstra,
 Part I, 2: 447-448.

⁴ Ibid., p. 449.

แต่งงานกับหญิงในวรรณะเดียวกันคน 1 ดังนั้นในสมัยหลัง เมื่อการแต่งงานระหว่าง
วรรณะไม่เป็นที่ยอมรับของสังคม บุตรที่เกิดมาจึงไม่ถูกนับอยู่ในวรรณะของพ่อแม่ ทำให้
เกิดวรรณะย่อยขึ้นจำนวนมาก 2

การแต่งงานในวงญาติ ในสมัยพระเวท ไม่ปรากฏว่ามีการห้ามแต่งงานใน
วงญาติ หรือผู้ร่วมสายโลหิตกัน ดังที่กำหนดไว้เป็นระเบียบปฏิบัติในสมัยหลัง แต่ถึงกระ-
นั้น ในบทสวดของคัมภีร์พระเวทก็มีหลักฐานที่แสดงว่า ความสัมพันธ์ระหว่างญาติใกล้ชิด
หรือผู้ร่วมสายโลหิตกันในบางลำดับชั้น เป็นสิ่งต้องห้าม และชักต่อความรู้สึกของคนโดย
ทั่วไปมาตั้งแต่โบราณแล้ว ดังปรากฏว่าในบทสนทนาระหว่างคูฟาแฝค คือ ยม กับ ยมี
ซึ่งเป็นพี่ชายกับน้องสาวนั้น ยมีได้พยายามชักชวนพี่ชายให้เป็นสามีของเธอ แต่ยมปฏิเสธ
และชี้แจงว่า ความสัมพันธ์ทางเพศระหว่างพี่ชายกับน้องสาว เป็นเรื่องไม่สมควร และ
เป็นบาป 3

จากบทสวดดังกล่าวนี้ แสดงให้เห็นว่าสังคมสมัยพระเวทไม่ยอมรับการแต่ง-
งานระหว่างพี่ชายกับน้องสาว แต่ความคิดนี้คงจะยังไม่แพร่หลายนัก มิฉะนั้นยมีคงจะไม่

1 อปัสตัมภ ธรรมสูตร 2.6.13.1, มนุสมฤติ 3.12-13.
ยาชฎวาลกย สมฤติ 1.55.57, วลีษฐ ธรรมสูตร 1.24. อ้างถึงใน
Kane, History of Dharmaśāstra, Part I, 2: 447-448.

2 Altekar, The Position of Women in Hindu Civilization,
p. 4.

3 ฤคเวท 10.10.12.

น วา อุ เต คนฺวา คนฺวี สํ ปฺรปฺตฺยํ ปาปมาหุรยะ สฺวสํวํ นิกฺจฺฉาตุ.
อนฺเยน มกฺปฺรมุทะ กฺลฺบฺยสฺว น เต ฤราตา สฺกฺเก วษฺฏเยตฺตุ.

พยายามชักจูงพี่ชายเช่นนั้น อย่างไรก็ตาม ปรากฏว่าบทสวดเกี่ยวกับพิธีศพของคัมภีร์
อถรรพเวท โลกกล่าวไว้อย่างชัดเจนว่า ยมและมีเป็นมนุษย์คู่แรกของโลก¹ ซึ่งเท่ากับ
ยอมรับความสัมพันธ์ระหว่างพี่ชายกับน้องสาว แต่ทั้งนี้คงเป็นแนวความคิดเกี่ยวกับกำเนิด
ของมนุษยชาติ ซึ่งมีแนวใกล้เคียงกับความคิดของชนชาติฮีบรู (Hebrew)²

หนึ่งในบทสวดฤคเวทโลกกล่าวถึงเทพบุษย์ (ปุษย์) ว่าเป็นคนรัก (ชาร)
ของน้องสาวของตนเอง และเป็นผู้สวด (ทริษุ) มารดาของตนเองด้วย³ นอกจากนี้
ในบทสวดฤคเวทซึ่งเป็นทำนองเวทมนตร์คาถาป้องกันอันตราย โลกกล่าวถึงความสัมพันธ์
ระหว่างหญิงกับพี่ชายน้องชาย สามี และคนรัก⁴ ดังนั้น จึงอาจกล่าวถึงความสัมพันธ์
ระหว่างพี่ชายกับน้องสาว และลูกชายกับแม่ มีปรากฏอยู่บ้างแล้วในสมัยพระเวท แม้จะ
ไม่กล่าวไว้อย่างชัดเจนนัก

¹ อถรรพเวท 18.1.5.

William Dwight Whitney, Atharva-Veda-Samhitā, Vol. VIII
of The Harvard Oriental Series, ed. Charles Rockwell Lanman, 2nd
Indian Reprint Edition (Delhi: Motilal Banarsidass, 1971), pp.817,819.

² Shastri, Women in the Vedic Age, p. 57.

³ ฤคเวท 6.55.4-5.

ปุษย์ บว ชาศวนุปล สโตชาม วาซิน, สวสุร ยา ชารา อุษยเท.
มาศูร ทริษุพรว สวสุรชาระ ศฤโศตุ นะ, ภฺราเตนทรสย สชา มม.

Keith, The Religion and Philosophy of the Veda and
Upanishads, Vol. XXXI of The Harvard Oriental Series, p. 107.

⁴ ฤคเวท 10.162.5.

ยสฺควา ภฺราตา ปติรฺภูควา ชาโร ภูควา นิปทยเต, ปฺรชํ ยสฺเต จิหฺวาสติ ทมิโต นาสยามสิ.

นอกจากความสัมพันธ์ระหว่างพี่ชายกับน้องสาว เป็นเรื่องที่ถูกยกขึ้นมาตั้งแต่สมัยพระเวทแล้ว ความสัมพันธ์ระหว่างบิดากับลูกสาว ก็เป็นข้อคำท่อนี้รุนแรงเช่นกัน ดังปรากฏว่า ความสัมพันธ์ระหว่างเทพประชาบดีกับลูกสาว คืออุษาเทวี ถูกเทพเจ้าทั้งหลายตำหนิว่า เทพประชาบดีกระทำในสิ่งที่ไม่เคยปรากฏมาก่อน เป็นการผิดประเพณี เทพเจ้าทั้งหลายจึงไคสงเทพบุตร (รุทระ) ไปลงโทษเทพประชาบดี¹

นอกจากนี้ ในคัมภีร์ศตปถพราหมณะก็ไคกล่าวถึงความสัมพันธ์ระหว่างบิดากับลูกสาวไว้อีกเรื่องหนึ่ง คือเมื่อเกิดน้ำท่วมใหญ่ เหลือมนุษย์รอดชีวิตเพียงคนเดียว คือ มนุ มนุไคทำพิธีบวงสรวงสังเวทเพเจา และจากการบวงสรวงนั้น ไคเกิดหญิงคนหนึ่งชื่อ อิตา ซึ่งถือว้าเป็นลูกสาวของมนุ มนุไคมีบุตรชายกับนางเพื่อสืบต่อเผ่าพันธุ์ของมนุษยชาติ² เรื่องราวข้างต้นนี้ เป็นแนวความคิดเดิมของชนเผ่าโบราณต่าง ๆ เกี่ยวกับเรื่องน้ำท่วมใหญ่ ซึ่งมีกระจายอยู่ในวรรณคดีโบราณของชนชาติต่าง ๆ เช่น นามิไล-

¹ ฤคเวท 10.61.5-9. ศตปถพราหมณะ 1.7.4.1-4.

โศคเรยพราหมณะ 3.33.

Muir, Original Sanskrit Texts, 1: 108.

Eggeling, The Satapatha-Brahmana, Part I, Vol. XII of The Sacred Books of the East, pp. 208-210.

Keith, Rigveda Brahmanas: The Aitareya and Kausitaki Brahmanas of the Rigveda, Vol. XXV of The Harvard Oriental Series, p. 185.

² ศตปถพราหมณะ 1.8.1.1.

M. Monier Williams, Indian Wisdom, 2nd ed. (Varanasi: Chowkhamba Sanskrit Series Office, 1963), pp. 32-34.

Winternitz, History of Indian Literature, 1: 210.

เนียน สุเมเรียน กรีก เปอร์เซีย ตลอดจนชนชาติยุโรปอื่น ๆ และรวมทั้งในพระคัมภีร์
เก่าของชนชาติฮีบรูด้วย ¹

ในเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างพี่ชายกับน้องสาว และบิดากับลูกสาวนี้ ปรากฏว่า
มีกล่าวไว้อย่างชัดเจนในคัมภีร์อรรถาพิเวท ² แต่อย่างไรก็ตาม ความสัมพันธ์ดังกล่าวนี้
คงมีใช้สิ่งที่เกิดขึ้นเป็นปกติ หรือปฏิบัติกันโดยทั่วไป แม้ว่าสมัยพระเวทจะยังไม่ได้นำหนด
ข้อห้ามการแต่งงานในหมู่ญาติใกล้ชิด หรือผู้ร่วมสายโลหิตกันก็ตาม แต่การแต่งงานโดย
ทั่วไป ก็เป็นการแต่งงานภายนอกโคตร หรือวงศ์ตระกูล ³ เพราะตามที่ปรากฏในบทสวด
แต่งงาน แสดงว่าเป็นการแต่งงานระหว่างคนต่างหมู่บ้าน และเมื่อแต่งงานแล้ว เจ้าสาว
ต้องเดินทางไปสู่บ้านใหม่ ก็บ้านของสามี ⁴

การห้ามแต่งงานกับคนในโคตรเดียวกันนี้ มีปรากฏในกฤตยสุตฺร และธรรม-
สุตฺรต่าง ๆ แต่ข้อห้ามดังกล่าว เริ่มมีมาก่อนสมัยสุตฺรแล้ว แม้จะยังไม่ถือปฏิบัติเคร่ง-

¹ Genesis 6.5 - 9.17, Revised Version.

Sir James George Frazer, Folk-Lore in the Old Testament
(London: Macmillan & Co., 1919), 1: 107-108.

² อรรถาพิเวท 8.6.7 อ้างถึงใน

Whitney, Atharva-Veda-Samhitā, Vol. VIII of The Harvard
Oriental Series, p. 495

³ Macdonell and Keith, Vedic Index of Names and Subjects,
1: 476.

⁴ ฤคเวท 10.85.20, 32.

ครคิกัก เพราะในกัมภีร์ศตปถพรหมณะ อนุญาตในแก่งงานกับญาตใ้ในชั่วคนทีสามหรือสี่ 1

อย่างไรก็ตาม ก่อนสมัยสุครชาวอารยันบางเหล่ามีธรรมเนียมแก่งงานในหมู่ญาตทีหนึ่ง เช่นตามประวัติแก่งศาากยะของพระพุทเจ้า กล่าวถึงโอรสสี่องค์และธิดาห้าองค์ ของพระเจ้าโอกกาการาช ใ้ไปตั้งเมืองใหม่กืออกบิลพัสดุ์ อยู่แถบเชิงเขาหิมาลัย เขษฐาทั้งสี่ใ้โอกบิเกกับชนิษฐาทั้งสี่ และสืบเชื้อสายต่อมาเรียกวาพวกศาากยะ ส่วนเขษฐาภคินีนั้น ในภายหลังใ้โอกบิเกกับพระเจ้ากรุงเทวทนะ ตั้งโกลิยวงศ์สืบมา พวกศาากยะและโกลิยะใ้โอกบิเกกันเองในหมู่ญาตฤพที่ลูกน่องโทยกลอด พระปิกาของพระพุทเจ้าคือพระเจ้าสุทโชนะ แห่งกบิลพัสดุ์ ก็ใ้โอกบิเกกับพระนางมายาแห่งเทวทนะ ซึ่งเป็นลูกพี่ลูกน่องในระดับโกลิยักกัน และแม่เจ้าชานตีทชัตละเอง ก็โอกบิเกกับพระนางนิมพา ซึ่งเป็นลูกพี่ลูกน่องระดับเเคียวกันอีก 2

จึงกล่าวไ้วา ก่อนสมัยสุครนั้น ชาวอารยันอินเเคียวบางพวกยังไม่ใ้ลือว่ากาการแต่งงานในหมู่ญาตโกลิยักเป็นเร่องนาคีเเคียน ธรรมเนียมดังกล่าวนี้มีขึ้นในสมัยหลังทีนี้ คงจะใ้รับอิทธิพลจากชาวพื้นเมืองเเคิม ซึ่งยักถือธรรมเนียมห้ามการแต่งงานในหมู่ญาตโกลิยัก 3

¹ ศตปถพรหมณะ 1.8.3.6.

Macdonell and Keith, Vedic Index of Names and Subjects, 1: 475.

Eggeling, The Satapatha-Brāhmana, Part I, Vol. XII of The Sacred Books of the East, p. 238.

² สมเเค็จพระมหาสมณเฑา กรมพระยาวชิรญาณวโรรส. พุทประวัติ, พิมพ์ครั้งที่ 39 (กรุงเทพฯ : มคามกุฎราชวิทยาลัย, 2501), 1: 11-14, 21.

³ Altekar, The Position of Women in Hindu Civilization, pp. 73-74.

ในสมัยสุทร มีข้อกำหนดแรงงานภายในโคตร หรือในหมู่ญาติที่สัมพันธ์กันภายในลำดับชั้นที่หก ไม่ว่าจะทางบิดาหรือมารดา¹ ต่อมาข้อกำหนดดังกล่าวได้เพิ่มมากขึ้น เพราะนอกจากจะกำหนดว่า เจาขาวและเจาสาวต้องอยู่ต่างโคตรกันแล้ว ยังกำหนดว่า ไม่ให้แต่งงานกับคนที่ร่วมบรรพบุรุษกันทางมารดาภายในลำดับชั้นที่ห้า และทางบิดาภายในลำดับชั้นที่เจ็ด และบางตำราในสมัยหลังยังได้ขยายข้อกำหนดออกไปอีก คือห้ามแต่งงานกับลูกสาวของครูหรือของศิษย์²

จะเห็นได้ว่า การห้ามแต่งงานในวงญาตินั้น ในสมัยพระเวทเป็นการห้ามอย่างปกติธรรมดาที่สุด คือไม่เห็นชอบกับการแต่งงานระหว่างพี่ชายกับน้องสาว และบิดากับลูกสาว ครั้นต่อมาในสมัยหลัง คือนับตั้งแต่สมัยสุทร เป็นต้นมา ข้อกำหนดโคตรเคร่งครัดขึ้น และขยายวงกว้างไปเป็นอันมาก จนทำให้การพิจารณาเลือกเจาขาวเจาสาว กลายเป็นเรื่องยุ่งยากซับซ้อน เช่นเดียวกับสภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปในสมัยหลัง

การแต่งงานตามลำดับอาวุโส ในสมัยพระเวทมีธรรมเนียมการแต่งงานตามลำดับอาวุโส หรือตามลำดับการเกิด คือพี่ชายและพี่สาวต้องแต่งงานก่อนน้องชายและน้องสาว ถึงแม้อาจกำหนดเช่นนี้ไม่ปรากฏในคัมภีร์ฤคเวท แต่ในสंहิตาฉบับหลัง ตลอดจนคัมภีร์พราหมณะต่าง ๆ ก็ได้ชี้ให้เห็นว่าธรรมเนียมดังกล่าวนี้เป็นธรรมเนียมเก่าแก่ แม้จะไม่ได้ถือปฏิบัติกันโดยเคร่งครัดก็ตาม

¹ โศภิตกฤตยสุทร 3.4.5,1 อาปัสตัมพ ธรรมสุทร 2.5.15-16 อ้างถึงใน

Macdonell and Keith, Vedic Index of Names and Subjects,

1: 475.

² Keith, "Marriage," Encyclopaedia of Religion and Ethics,

VIII: 452.

สัทธิศาสตร์บ้าง และพราหมณะต่าง ๆ ตลอดจนธรรมสูตร ใ้ก่อย่างถึงการแต่งงานที่ไม่เป็นไปตามลำดับอาวุโส เพราะมีการกล่าวถึงน้องชายที่แต่งงานก่อนพี่ชาย (ปริวิตาน หรือ อเคร-ทฐุส) พี่ชายที่แต่งงานภายหลังน้องชาย (ปริวิตค) สามีของหญิงที่แต่งงานก่อนพี่สาว (อเคร-ทฐิษุ) สามีของหญิงที่แต่งงานภายหลังน้องสาว (ทฐิษุ-ปที) และพี่สาวที่แต่งงานภายหลังน้องสาว (ทฐิษุ) ¹

การอ้างถึงบุคคลต่าง ๆ เหล่านี้ แสดงว่าแม้สังคัมสมัยพระเวทจะกำหนดการแต่งงานที่ไม่เป็นไปตามลำดับอาวุโสก็ตาม แต่ข้อกำหนดดังกล่าวนี้ก็ถูกละเมิดอยู่บ่อย ๆ การละเมิดลำดับอาวุโสในการแต่งงานดังกล่าวนี้ เรียกว่า "ปริเวทน" ² ถือว่าเป็นการกระทำบาป และถูกตำหนิอย่างรุนแรง ดังปรากฏว่าคัมภีร์โตตทิกิริยพราหมณะได้กำหนดการกระทำที่ถือว่าเป็นบาปซึ่งตกทอดมาสู่ผู้สืบเชื้อสายไว้ และในบรรดาบาปเหล่านั้น มีบาปที่เกิดจากการชำพราหมณ์ (พรมหน) ของสาวที่แต่งงานก่อนพี่สาว (อเคร-ทฐิษุ) และพี่ชายที่แต่งงานภายหลังน้องชาย (ปริวิตค) รวมอยู่ด้วย ³

การที่ข้อกำหนดเกี่ยวกับการแต่งงานตามลำดับอาวุโส ไม่ได้จัดว่าเป็นเรื่องเข้มงวดนักในสมัยพระเวทตอนต้นนั้น ก็เพราะในสมัยนั้น หญิงสาวและชายหนุ่มมีสิทธิ์เสรีภาพในการเลือกคู่ครองของตนเอง และแต่งงานเมื่อเติบโตเป็นหนุ่มสาวแล้ว ดังนั้นน้องชายและน้องสาวจึงมีโอกาสแต่งงานก่อนพี่ชายและพี่สาวได้ง่าย ครั้นมาถึงสมัยหลังเมื่อการแต่งงานกลายเป็นภาระของพ่อแม่ผู้ปกครอง การละเมิดลำดับอาวุโสดังกล่าวจึงเกิดขึ้นโดยยาก เนื่องจากผู้ปกครองยอมจัดการแต่งงานให้พี่ชายพี่สาวไปตามลำดับอายุ

¹ Macdonell and Keith, Vedic Index of Names and Subjects,

1: 476, 360.

² Kane, History of Dharmasāstra, 2: 546.

³ Ibid., 549.

การที่จะจัดการให้น้องแต่งงานก่อนที่ย่อมไม่ใช่เรื่องปกติธรรมดา โดยเฉพาะการจัดให้น้องสาวแต่งงานก่อนพี่สาว จะทำให้เกิดปัญหา คือทำให้พี่สาวหาสามีได้ยาก เพราะผู้สู้อยอมจะต้องเข้าใจว่า พี่สาวมีข้อบกพร่องประการหนึ่งประการใดอยู่¹

อายุสำหรับการแต่งงาน นับตั้งแต่สมัยยุคเวทเป็นต้นมา จนถึงสมัยพราหมณะและอุปันนิษัท ตลอดจนหลังสมัยพระเวทเล็กน้อย คือประมาณสมัยสุภรตอนต้น ซึ่งเป็นระยะเวลาแห่งการแก่งแย่งกันชิงชัยกันดุเดือด เช่น อาศวลายนกฤตยสุภร นั้น ยังไม่มีการกล่าวถึง การแต่งงานในวัยเด็กเลย ทั้งนี้ แม้คัมภีร์พระเวทจะไม่ได้กำหนดอายุสำหรับการแต่งงานไว้อย่างชัดเจนก็ตาม แต่ก็อาจจะอนุมานได้ว่า การแต่งงานในสมัยพระเวทเป็นเรื่องของหนุ่มสาวที่ถึงวัยอันสมควรแล้วทั้งสิ้น

ในสมัยพระเวทตอนต้น การแต่งงานมิใช่ข้อบังคับสำหรับผู้หญิง ผู้หญิงไม่จำเป็นต้องรับแต่งงาน ทั้งนี้ก็เพราะเด็กหญิงในสมัยพระเวทตอนต้น ได้รับสิทธิเท่าเทียมกับเด็กชาย เด็กหญิงส่วนมากมักจะเข้าพิธีอุปนยน์ คือเข้าสู่ความเป็นนักเรียน (พรหมจรรย์) เพื่อ

¹ การแต่งงานตามคำคัมภีร์อาวสุโส เป็นธรรมเนียมที่ต่อปฏิบัติในหมู่ชนชาติโบราณอื่น ๆ เช่นกัน พวกยิวโบราณก็ถือธรรมเนียมนี้ ดังปรากฏในพระคัมภีร์เกา (Genesis 29.25-26) ว่าจาคอบ (Jacob) ประสงค์จะแต่งงานกับลูกสาวคนเล็กของลามาน (Laban) ชื่อราเชล (Rachel) แต่ลามานได้ยกลูกสาวคนโต ชื่อลีวาห์ (Leah) ให้แต่งงานก่อน โดยขอให้จาคอบปฏิบัติตามธรรมเนียมโบราณ ซึ่งห้ามน้องสาวแต่งงานก่อนพี่สาว

Kane ได้อธิบายไว้ใน History of Dharmasāstra เล่ม 2 หน้า 547-548 ว่า ข้อกำหนดเกี่ยวกับการแต่งงานตามคำคัมภีร์อาวสุโส ในสมัยหลังได้มีข้ออนุปรนไว้ เป็นกันว่าใหญ่ละเมิดข้อห้ามกลางบัพ หรือแลกเปลี่ยนกันระหว่างสามีของพี่สาวกับสามีของน้องสาว เพื่อเป็นการขบถกลางขอกางพรอย จากนั้นจึงแต่งงานกับภรรยาของตนอีกครั้งหนึ่ง สำหรับน้องชายจะแต่งงานก่อนพี่ชายได้ในกรณีพี่ชายวิกลจริต เป็นโรคร้าย ไร้สมรรถภาพ หรือบ้าเพี้ยนคนเป็นนักพรต

ศึกษาเล่าเรียนพระเวท และท่องบทสวดต่าง ๆ ซึ่งจะนำไปใช้ประโยชน์ในการประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ ในชีวิตประจำวันร่วมกับสามีเมื่อแต่งงานแล้ว แม้ในตอนปลายของสมัยพระเวท เด็กหญิงในสังคมชั้นสูงก็ยังคงเข้าพิธีอุปนัยกันอยู่โดยทั่วไป¹

หลักฐานที่ยืนยันว่าเด็กหญิงในสมัยพระเวทได้รับสิทธิในการศึกษาพระเวทนั้น พิจารณาได้จากกรณีที่ปรากฏว่ามีนักปราชญ์หญิงซึ่งมีความรู้จนสามารถแต่งบทสวดฤคเวทได้โดยหลายคน เป็นต้นว่า นางโลปามุทรา นางวิศวารา นางสิกตา นิวารวี และนางโซฆา ซึ่งเป็นผู้แต่งบทสวดฤคเวท 1.179, 5.28, 9.86.11-20, 10.39 และ 40 ตามลำดับ

ผู้หญิงในสมัยพระเวท แต่งงานเมื่ออายุเข้าวัยสาวแล้ว เพราะตามปกติเด็กหญิงใช้เวลาศึกษาเล่าเรียนพระเวทประมาณ 7-8 ปี² จนกระทั่งอายุประมาณ 15-16 ปี จึงยุติ เพราะถึงวัยที่ควรแต่งงานแล้ว ในคัมภีร์อเวสตะ (Avesta) ของชาวเปอร์เซียโบราณ กล่าวว่าโดยปกติผู้หญิงแต่งงานเมื่ออายุ 15-16 ปี³ ดังนั้นอายุในวัยนี้ก็คงเป็นที่นิยมสำหรับชาวอารยันอินเดียในสมัยพระเวทเช่นเดียวกัน

การที่เด็กหญิงในสมัยพระเวทได้รับการศึกษาอบรมก่อนที่จะแต่งงาน ทำให้เธอมีบทบาทสำคัญในครอบครัว เพราะสามารถดูแลรับผิดชอบกิจการภายในครอบครัวได้อย่างดี ในคัมภีร์อรรถรพเวทกล่าวว่า หญิงสาวจะประสบความสำเร็จในชีวิตแต่งงานได้สามีหนุ่ม ถ้าหากเธอได้รับการฝึกอบรมอย่างสมควรในระหว่างอยู่ในวัยศึกษาเล่าเรียน

¹ Altekar, The Position of Women in Hindu Civilization, p. 340.

² Ibid., p. 202.

³ Ibid., p. 49

เรียน¹ ฉะนั้น จึงกล่าวได้ว่า สังคมสมัยพระเวทไม่เห็นชอบกับการแต่งงานตั้งแต่
เด็ก ผู้หญิงจึงแต่งงานเมื่อถึงวัยอันสมควรแล้ว

หลักฐานที่สนับสนุนว่าเจ้าสาวในสมัยพระเวทอยู่ในวัยที่โตแล้วนั้น พิจาร-
ณาได้จากทสวดต่าง ๆ โดยเฉพาะบทสวดพิธีแต่งงาน ทั้งในคัมภีร์ฤคเวทและอถรรพ-
เวท ซึ่งส่วนแรกกล่าวถึงพิธีสำหรับเจ้าสาวที่โตพ้นจากความเป็นเด็กแล้ว เป็นถนัดว่า
กล่าวถึงการเดินทางของเจ้าสาวไปสู่บ้านใหม่ของเธอ คือบ้านของสามี เพื่อดำเนิน
ชีวิตร่วมกันในฐานะสามีภรรยา² และที่บ้านใหม่นี้เธอได้รับเกียรติประมุขราชนิของ
บ้าน มีฐานะเหนือพ่อแม่ของสามี รวมทั้งน้องชายและน้องสาวที่ยังโสดอยู่ของสามี³
ซึ่งหมายความว่า เธอเป็นผู้มีอำนาจควบคุมดูแลกิจการภายในครอบครัวของสามี ตลอดจน
จนดูแลปกครองคนในบ้านด้วย ในกรณีนี้เธอเป็นภรรยาของลูกชายคนโตของครอบครัว
ซึ่งได้รับหน้าที่หัวหน้าครอบครัวสืบแทนบิดาซึ่งชราแล้ว ดังนั้น เจ้าสาวที่จะรับหน้าที่
ดังกล่าวนี้ได้ จะต้องมิใช่เด็กอย่างแน่นอน แต่จะต้องโตและได้รับการฝึกหัดอบรม
มาแล้วเป็นอย่างดี ซึ่งอย่างน้อยก็ต้องมีอายุประมาณ 16-18 ปี

อนึ่ง ในบทสวดยังแสดงความปรารถนาให้เจ้าบ่าวและเจ้าสาวมีลูกชาย
หลานชายจำนวนมาก⁴ อีกด้วย ซึ่งเป็นหลักฐานอ้างอิงได้อย่างชัดเจนว่า การแต่ง-
งานในสมัยพระเวท เป็นการแต่งงานของผู้ที่โตแล้วทั้งคู่ และพิธีกรรมเกี่ยวกับการ

¹ อถรรพเวท 11.5.18.

² ฤคเวท 10.85.27-29, 37.

³ ฤคเวท 10.85.26, 27, 46.

อถรรพเวท 14.1.43-44.

⁴ ฤคเวท 10.85.42, อถรรพเวท 14.2.71.

แต่งงานก็เป็นพิธีที่สมจริง มีโซ่ทำแต่ในนามพอเป็นพิธีเท่านั้น ทั้งในทศสวคก็มีคำเรียก
สามีภรรยาว่า "ทัมปติ"¹ (ทัมปติ) ซึ่งแสดงว่าสามีและภรรยามีฐานะเท่าเทียมกัน คือ
เป็นเจ้าของบ้านร่วมกัน และภรรยาเป็นคู่ของสามีในการประกอบกิจทั้งทางโลกและทาง
ศาสนา

นอกจากเนื้อความในทศสวคแต่งงานจะเป็นข้ออ้างอิงว่า เจ้าสาวในสมัย
พระเวท เป็นเด็กสาวที่โตแล้ว ยังมีเรื่องราวอื่น ๆ ที่สามารถนำมาพิจารณาสนัน-
สนุนได้อีก คือในสมัยฤคเวท เด็กหนุ่มสาวมีอิสระในการเลือกคู่ครองของตนเอง โดย
ผู้ปกครองไม่ได้ควบคุมบังคับ แม้ว่าจะเป็นผู้ยินยอมและมีความสำคัญในการจัดการแต่ง-
งานใหญ่ครของคนที่ตาม ดังนั้น การแต่งงานในสมัยฤคเวทจึงเกิดขึ้นเพราะความรัก
ซึ่งเป็นผลสืบเนื่องมาจากการที่เด็กสาวมีเสรีภาพ สามารถไปในที่ต่าง ๆ ได้ตามความ
พอใจของตน เธอสามารถไปร่วมงานเทศกาลรื่นเริง (สมน) ได้อย่างอิสระ งานเทศ-
กาลที่รู้จักกันดีในสมัยฤคเวท คืองานเทศกาลรื่นเริงในฤดูใบไม้ผลิ ในเทศกาลนี้ผู้หญิง
ทุกวัยต่างแต่งกายอย่างสวยงาม ชายหนุ่มและหญิงสาวรีบเร่งไปสู่ท้องทุ่งอันเขียวจี
เพื่อชุมนุมกัน และเต้นรำบนลานกลางแจ้ง² ในเทศกาลรื่นเริงเช่นนี้ ชายหนุ่มหญิง
สาวย่อมมีโอกาสโคจรจักกัน และมีโอกาสแสวงหาคู่ชีวิต แม้ในกัมภีร์อถรรพเวทก็มีทศ-
สวคขอให้หญิงสาวเป็นที่พึงใจในเทศกาลรื่นเริง³

¹ ฤคเวท 10.63.2, 5.3.2, 8.31.5, ฯลฯ

² Radhakrishnan, Religion and Society, p. 142.

ดูเพิ่มเติมใน บทที่ 2 หน้า 22-23.

³ อถรรพเวท 2.36.1.

Whitney, Atharva-Veda-Samhitā, Vol. VII of The Harvard

Oriental Series, p. 81.

เกี่ยวกับเสรีภาพในการเลือกสามีนั้น ในอุกเวทกล่าวว่า หญิงสาวที่มีความงาม และประดับตกแต่งร่างกายอย่างก็ ย่อมหาเพื่อนในหมู่นายโคควยตนเอง ¹ ข้อความดังกล่าวแสดงว่า เจ้าสาวเคิบโคพอที่จะเลือกสามีโคเอง

นอกจากนี้ ในบทสวดอุกเวท และอถรรพเวท ยังมีบทสวดที่เป็นทำนองเวทมนตร์คาถา ซึ่งมุ่งสะกดให้คนทั้งบ้านตลอดจนสุนัขหลับในเวลาที่ยายหนุ่มลอบไปหากคนรักของตน ² ทั้งนี้ย่อมแสดงถึงการลอบรักของชายหนุ่มและหญิงสาว เกี่ยวกับการลอบรักนี้ ในคัมภีร์พระเวทโคอาจถึงหญิงที่ลอบคบคุตรอย่างลับ ๆ เพราะไม่ไ้ไ้แต่งงาน (รหตุ)³ และลูกของหญิงสาวประเภทนี้มักจะถูกทิ้งให้ตาย แต่พระอินทร์เป็นผู้ช่วยชีวิตไว้ ⁴ กรณีดังกล่าวย่อมไม่อาจเกิดขึ้น ถ้าหากว่าการแต่งงานในวัยเด็กเป็นระเบียบปฏิบัติของสังคมสมัยนั้น

ในคัมภีร์อถรรพเวทมีเวทมนตร์คาถาหลายบทที่ยายหญิงหันไปฟัง เพื่อให้ความรักสมปรารถนา หรือโคสามีภรรยาที่ต้องการ ⁵ และบางทีก็มีการทำเสน่ห์โคโยใช้พืชบางชนิด ⁶ ตลอดจนการทำรูปปั้นของชายหรือหญิงที่ต้องการให้รักคนขึ้นมา แล้วแทงรูปปั้นนั้นด้วยลูกศร พร้อมกับบทท่องมนตร์ ⁷

¹ อุกเวท 10.27.12.

² อุกเวท 7.55.5-8, อถรรพเวท 4.5.

³ อุกเวท 2.29.1.

⁴ อุกเวท 4.19.9, 4.30.16.

⁵ อถรรพเวท 6.82, 6.8, 6.139, 6.130, 6.60, 2.30, 2.36.

⁶ อถรรพเวท 7.38.

⁷ อถรรพเวท 3.25, 6.130.

พฤติกรรมต่าง ๆ เหล่านี้ ย่อมยืนยันได้เป็นอย่างดีว่า ในสมัยพระเวทไม่มีการแต่งงานในวัยเด็ก แต่เป็นการแต่งงานของชายหญิงที่อยู่ในวัยหนุ่มสาว จึงมีการไผ่ต้นคร่ำครวญถึงคนรัก มีการลอบรัก และรู้จักการใช้เวทมนตร์คาถาต่าง ๆ ซึ่งมีใช้วิสัยเด็ก

อย่างไรก็ตาม แมวการแต่งงานจะเป็นที่พึงปรารถนาของหนุ่มสาว แต่ในสมัยพระเวทก็ไม่ถือเป็นการบังคับ ผู้หญิงจึงอยู่เป็นโสดโดยไม่แต่งงานก็ได้ ในคัมภีร์พระเวท มักกล่าวถึงหญิงที่ไม่แต่งงาน และอยู่ในบ้านบิดาจนกระทั่งอายุมากอยู่บ่อย ๆ (อมาชฐ หรือ ปิตฤบท) ¹

สาเหตุที่หญิงบางคนไม่ได้แต่งงานนั้นเนื่องมาจากความพิการอย่างร้ายแรง หรือมีโรคภัยต่าง ๆ ดังเช่นกรณีของนางโฆษา เป็นเพราะนางเป็นโรคเรื้อน แต่เมื่อได้รับการรักษาจนหายก็ด้วยความกรุณาของเทพอัศวิน นางจึงได้แต่งงานเมื่ออายุมากแล้ว ในคัมภีร์พฤตัทเทวตา กล่าวว่า นางแต่งงานเมื่ออายุหกสิบปี ²

¹ ฤคเวท 2.17.7, 10.39.3, 10.40.5.

อถรรพเวท 1.14, 6.60.

² พฤตัทเทวตา 7.41-48.

Arthur Anthony Macdonell, The Brhad-Devatā, Vol. VI of The Harvard Oriental Series, ed. Charles Rockwell Lanman (Cambridge: Harvard University, 1904), pp. 262-263.

นอกจากนี้ หญิงที่ไม่มีพี่ชายน้องชาย (อภราตฺย) ก็มักจะไม่งานเช่นกัน และหญิงเหล่านี้บางทีก็ประพฤติก้าวเลื้อมเสีย เพราะชากษัตริย์แล¹ ในคัมภีร์อรรถรพเวทมี เวทมนตร์ที่สาปแวงใหญ่หญิงซึ่งเป็นคู่แข่ง กลายเป็นสาวพันทก และกล่าวถึงหญิงที่ไม่มี พี่ชายน้องชาย ต้องอยู่กับญาติชายในตระกูลของบิดาจนกระทั่งแก่เฒ่า²

กล่าวได้ว่า แม้ในสมัยอรรถรพเวทจะยังไม่ได้กำหนดว่าการแต่งงานเป็นการ บังคับสำหรับหญิง แต่หญิงที่ไม่แต่งงานก็ไม่ใครจะเป็นที่ชื่นชม อีกทั้งสังคมมีความเชื่อ ว่า หญิงเหล่านี้จะต้องแต่งงานเป็นเจ้าสาวของพระยม ซึ่งเป็นเรื่องที่ไม่พึงปรารถนา³ ดังนั้น ในคัมภีร์อรรถรพเวทจึงมีเวทมนตร์คาถาสำหรับทำให้หญิงพันทกโศก⁴

ในสมัยอุปนิษัท การแต่งงานก็ยังไม่เป็นการบังคับ คนหนุ่มสาวจำนวนมากไม่ สนใจการแต่งงาน แคมุ่งไปสู่อารามเพื่อแสวงหาความหลุดพ้น หรือโมกษะ ดังเรื่อง ของนางสุลภา ในมหากาพย์มหาภารตะ ซึ่งสะท้อนธรรมเนียมโบราณนี้ คือเมื่อนางไม่ อาจหาสามีที่เหมาะสมได้ นางจึงหันไปแสวงหาโมกษธรรม⁵

¹ ฤคเวท 1.124.7, 4.5.5.

Macdonell and Keith, Vedic Index of Names and Subjects, 1: 482, 395.

Muir, Original Sanskrit Texts, 5: 458.

² อรรถรพเวท 1.14.1-4.

³ อรรถรพเวท 1.14.2.

⁴ อรรถรพเวท 6.60.

⁵ มหาภารตะ, ศานติบรรพ 320.183.

Jayal, The Status of Women in the Epics, p. 37.

ดังนั้น จึงสรุปได้ว่าในสมัยพระเวท ผู้หญิงสามารถแต่งงานได้ตั้งแต่แรกรุ่น จนกระทั่งเข้าวัยชรา บางคนก็เป็นหญิงที่หนักไม่แต่งงานเลยจนตลอดชีวิต เพราะ การแต่งงานไม่ใช่ว่าจะบังคับสำหรับผู้หญิง

ธรรมเนียมการแต่งงานในวัยเด็ก ไม่ปรากฏในคัมภีร์พระเวท แม้ในฉานโทกย-อุปนิษัท จะกล่าวถึงภรรยาเด็ก (อภิกี - แปลว่า ผู้วิ่งไปมา แสดงว่ายังเป็นเด็ก จึงวิ่งไป ๆ มา ๆ) ของอูษัสติ จากรายณะ (อูษัสติ จากรายณ) ¹ แต่ก็ไม่ชัดเจนว่า นางอายุเท่าใด อาจจะแรกรุ่นแล้วก็ได้ แต่ถาเป็นเด็กจริง ก็ถือได้ว่าเป็นกรณีพิเศษ เพราะพิธีแต่งงานในสมัยนั้น ยังแสดงว่าเป็นพิธีที่มุ่งสำหรับผู้ที่เติบโตแล้ว ²

¹ ฉานโทกยอุปนิษัท 1.10.1.

Müller, The Upanishads, Part I, Vol. I of The Sacred Books of the East, p. 18.

² พิธีแต่งงานในสมัยพระสุทรตอนต้น ดังที่กล่าวไว้ในอาศวลายนคฤหยสุทร และ ปารัสกรคฤหยสุทรนั้น เป็นพิธีแต่งงานสำหรับเจ้าสาวที่เติบโตแล้ว เพราะกำหนดให้เจ้าบ่าวและเจ้าสาวรักษาพรหมจรรย์อยู่สามคืน หรือสี่สองคืน ก่อนที่จะอยู่ร่วมกัน ในฐานะสามีภรรยา นอกจากนี้ ยังเกี่ยวข้องกับการตั้งกรรม ซึ่งทำในวันที่สี่หลังการแต่งงาน เรียกว่าพิธี ฤภาฐาน หรือ จตุรธีกรม

การแต่งงานในวัยเด็ก เริ่มปรากฏในตอนหลังของสมัยพระสุทร ดังที่ธีรฤค-เกศิน คฤหยสุทร โภภิด คฤหยสุทร มานว คฤหยสุทร และวสิษฐ ธรรมสุทร ได้แนะนำว่าเจ้าสาวพึงเป็น "นักษิกา" คือยังไม่เคียงสา หรือยังไม่สวมเสื้อม้า และในมนุสมฤติ ก็กำหนดอายุของสามีและภรรยาเป็นสัดส่วนกันหนึ่งต่อสาม คือ สามีอายุ 30 ปี ภรรยา อายุ 12 ปี หรือสามีอายุ 24 ปี ภรรยาอายุ 8 ปี

สำหรับอายุของเจ้าบ่าวนั้น ในสมัยพระเวทก็ไม่ได้อำหนดไว้แน่นอน เกี่ยวกับอายุของเจ้าสาว ในบทสวดฤกษ์เวทก็กล่าวถึงเพชฌิณว่าเป็นผู้นำภรรยาไปให้แก่วิมท ซึ่งอายุน้อย (อรกค) ¹ ทั้งนี้คงหมายถึงวิมทเป็นเพียงเด็ก เมื่อเทียบกับบรรคากษัตริย์ซึ่งเป็นคู่แข่งชั้นของเขา

ในบทสวดอีกบทหนึ่ง ก็กล่าวถึงพระอินทร์ว่าได้ให้ภรรยาซึ่งอายุน้อย (อรกา) ชื่อวฤชยา แก่พราหมณ์เด็กวัยชก (กคชิวค) ซึ่งแก่ชราแล้ว (มทเต) ² เรื่องราวดังกล่าวย่อมแสดงว่า ผู้ชายแต่งงานไ้แก่ในวัยชรา

จึงสรุปได้ว่า ในสมัยพระเวทไม่มีการกำหนดอายุเจ้าบ่าวและเจ้าสาว ทั้งชายและหญิงแต่งงานไ้ตั้งแต่พ้นวัยเด็ก จนกระทั่งชรา แต่ส่วนใหญ่แต่งงานเมื่ออยู่ในวัยหนุ่มสาว เพราะเป็นไปตามกฎเกณฑ์ของธรรมชาติ ดังที่ปรากฏว่ามี การเกี่ยวพาราสีกันของหนุ่มสาวก่อนแต่งงาน ตลอดจนมีการใช้เวทมนตร์คาถาเพื่อช่วยให้สมปรารถนา ในความรัก ดังก็กล่าวไว้ในตอนต้นแล้ว

นอกจากนี้ ยังมีข้อความที่กล่าวถึงฐานะของภรรยาว่า เป็นเพื่อนของสามี ³ และกล่าวถึงสามีภรรยาซึ่งอายุเสมอกัน และอาศัยอยู่ติดต่อกัน ไ้ดูซาพระอัคนีทั้งกลางวันและกลางคืน ⁴ ทั้งยังมีบทสวดอ้อนวอนขอให้ทูลสมรสอยู่ด้วยกันจนแก่เฒ่า ⁵ ตลอดจนสามีภรรยาด้วยกันบวงสรวงเทพเจ้าจนถึงวัยชรา ⁶ ข้อความดังกล่าวนี้ล้วนแต่ยืนยันได้เป็นอย่างดีว่า โดยทั่วไปสามีและภรรยาอยู่ในวัยที่ไม่ห่างกันนัก

จะเห็นได้ว่า อายุสำหรับการแต่งงานของเจ้าบ่าวเจ้าสาวในสมัยพระเวท กำหนดไปอย่างสอดคล้องกับธรรมชาติวิสัยของมนุษย์ ไม่มีระเบียบกฎเกณฑ์ต่าง ๆ ที่บังคับควบคุมอย่างเข้มงวด จนกลายเป็นการฝืนธรรมชาติดังในสมัยหลัง

¹ ฤคเวท 1.116.1.

² ฤคเวท 1.51.13.

³ โยคเรยพราหมณะ 7.3.13.

⁴ ฤคเวท 1.144.4 - ยมิ ทวา สายสา สปฺรยคะ สมาน โยนา มิถนา สโมกฺสา.

⁵ ฤคเวท 10.85.42-43.

⁶ ฤคเวท 5.43.13.

พันธะของการแต่งงาน

ในสมัยพระเวท การแต่งงานเป็นพันธะที่ผูกพันสามีภรรยาไว้จนตลอดชีวิต มิอาจจะลบเลือนไคด้วยการกระทำใด ๆ นอกจากความตาย ดังนั้น การหย่าร้างจึงไม่มีปรากฏในคัมภีร์พระเวท หรือแม้แต่ในวรรณคดีสมัยต่อมา พันธะอันยั่งยืนของการแต่งงาน เป็นสิ่งที่ยอมรับกัน สามีและภรรยาต้องเป็นคู่ชีวิตกันตลอดไป แม้ปรากฏว่าภรณามีชู้ เธอก็ไม่ถูกลงโทษด้วยการหย่าร้าง และเมื่อเธอรับสารภาพแล้ว ก็มีสิทธิ์ร่วมพิธีบวงสรวงกับสามีต่อไปตามเดิม¹

อย่างไรก็ตาม ในสมัยพระเวทก็มีเหตการณ์ที่แสดงถึงการเป็นสามีภรรยาโดยไม่ไคผูกพันจิตใจของชายหญิงไว้ลึกซึ้งนัก หากเป็นเพียงความสัมพันธ์โดยมีเงื่อนไขบางประการ ดังเช่นเรื่องราวของนางอัปสรอุรวสี ซึ่งเป็นภรรยาของมนุษย์ คือเจ้าชายปุรุรวาส โดยมิเงื่อนไขประการหนึ่งว่า ปุรุรวาสจะต้องไม่เปลื้องกายให้นางเห็น ครั้นเมื่อเกิดเหตุจนทำให้ปุรุรวาสละเมียดัญญา นางก็หนีสามีไปโดยไม่โยกี้ แม้สามีจะติดตามอ่อนวอนให้นางกลับคืนไปอยู่ด้วยกัน² เรื่องราวของสามีภรรยาผู้นี้ สะท้อนถึงการแต่งงานระหว่างคนต่างพวก และเป็นการแต่งงานโดยปราศจากความรัก หรือหญิงไม่เต็มใจ จึงไคตั้งเงื่อนไขบางประการในการยอมเป็นภรรยา ซึ่งเป็นแต่เพียงกายเท่านั้น ไม่ได้ผูกพันกันจิตใจ ฉะนั้น พันธะแห่งการแต่งงานเช่นนี้ จึงไม่ยั่งยืนตลอดชีวิต แต่กรณีดังกล่าว ก็คงไม่ใช่เกิดขึ้นบ่อยนักในสังคมสมัยพระเวท

¹ ไคคศิรียพราหมณะ 1.6.5.2, ศตปถพราหมณะ 2.5.2.20.

Macdonell and Keith, Vedic Index of Names and Subjects, 1: 480.

Radhakrishnan, Religion and Society, pp. 193-194.

² ฤคเวท 10.95, ศตปถพราหมณะ 11.5.1.

อนึ่ง ในสมัยพระเวทตอนหลัง ซึ่งวิครอมครีวของชาวอารยันได้เปลี่ยนแปลงไปจากความนิยมมีนิวเคียวเมียเคียว มาสู่การมีภรรยาหลายคน ความผูกพันระหว่างสามีและภรรยาจึงไม่กระชับดังในสมัยฤคเวท แม้ว่าสังคมจะไม่ยอมรับการหย่าร้าง แต่ในทางพฤตินัยก็คงจะเกิดขึ้นอยู่เสมอ ดังปรากฏว่าภรรยาที่ไม่มีบุตรชายมักจะถูกทอดทิ้งจนมีคำเรียกภรรยาประเภทนี้ว่า "ปรีวฤคตี" (ปรีวฤคตี)¹ และสามีก็ได้รับอนุญาตให้มีภรรยาใหม่ได้ ทั้งนี้เพราะในสมัยหลัง จุดประสงค์สำคัญของการแต่งงาน ก็เพื่อมีบุตรชาย ดังได้กล่าวไว้ในตอนต้นแล้ว

บทสวดของกัมภีร์ฤคเวท ไกลสะท้อนความนึกว่า พันธะแห่งการแต่งงานสิ้นสุดลงที่ความตายของสามี คือเมื่อสามีล่วงลับไปแล้ว ภรรยาก็เป็นอิสระ และสามารถแต่งงานใหม่ได้โดยไม่มีข้อห้ามแต่ประการใด

ในบทสวดเกี่ยวกับพิธีศพของกัมภีร์อถรรพเวท มีข้อความกล่าวถึงการเรียกแม่มายลงมาจากข้างศพสามี และมีบทสวดถวายพรให้นางมีชีวิตรุ่งเรืองอยู่ด้วยความผาสุกกับลูก ๆ²

¹ ศตปถพราหมณะ 5.3.1.13.

Macdonell and Keith, Vedic Index of Names and Subjects, 1: 478.

Egeling, The Satapatha-Brahmana, Part I, Vol. XLI of The Sacred Books of the East, p. 65.

² อถรรพเวท 18.3.1.

อียี นารี ปติโลกิ วฤคณนา นิพหเต อป ตวา มรุตย เปรตม.
ชรมุ ปฺราถณฺนุปาทยนเต ตสย ปฺรชา ทรวินิ จห ชคค.

ในสมัยพระเวทยังมีธรรมเนียมการเผาตัวในกองไฟเผาศพสามี ซึ่งเรียกว่า ประเพณีสตี (Suttee)

นอกจากนี้ สังคมสมัยพระเวทยอมรับการแต่งงานใหม่ของแม่มาย และโดยทั่วไปแม่มายมักจะแต่งงานกับน้องชายของสามี [บางทีใช้คำว่า หิธิษุ ซึ่งหมายความว่า สามีคนที่สอง ¹ และบางครั้งใช้คำว่า เทวฤ ซึ่งหมายความว่า น้องชายของสามี ²] ทั้งปรากฏในบทสวดเกี่ยวกับพิธีศพของคัมภีร์ฤคเวทว่า น้องชายของสามีจะเป็นผู้จูงมือแม่มายของพี่ชายให้ลุกขึ้นจากศพสามี โดยกล่าวถ้อยคำว่า "ดูก่อนนาง เธอจงลุกขึ้นเถิด เธอนอนอยู่ใกล้กับคนมดลู้นชีวิตไปแล้ว เธอจงมาสู่โลกของความเป็นชีวิต บัดนี้เธอได้เข้าสู่ความเป็นภรรยาของสามีผู้เป็น ผู้ซึ่งจับมือของเธอ และขอแต่งงานกับเธอ" ³

ความสัมพันธ์ระหว่างแม่มายกับน้องชายสามี เป็นเรื่องปกปิดธรรมดาในสังคมสมัยพระเวท ทั้งปรากฏว่าในบทสวดสรรเสริญเทพอัศวินคนหนึ่ง ก็มีข้อความที่อ้างอิงถึงเรื่องนี้ว่า "ใครนำท่าน [เทพอัศวิน] มาสู่บ้านของเขา [ผู้บางสรวง] ประจักษ์แม่มายนำน้องชายของสามี [เทวฤ] หรือประจักษ์หญิงสาวนำชู้รักของนางมาสู่ที่นอน" ⁴

¹ Dutt, A History of Civilisation in Ancient India, 1:71.

Macdonell and Keith, Vedic Index of Names and Subjects, 1: 359.

² Ibid., pp. 477, 378.

³ ฤคเวท 10.18.3.

อุที่รชว นารุภถิ ชีวโลถิ กกาสุเมตม อุป เศษ เอหิ,
หสฺตคฺรกรากฺสย หิธิโยสฺตเวหํ ปคฺยฺรชฺนิตวมิถิ สํ พฏฺถ.

เนื้อความท่านองเดียวกันนี้ ปรากฏอยู่ใน ออรรพเวท 18.3.2 และ
อาศวลายน กฤทศสูตร 4.2.18.

⁴ ฤคเวท 10.40.2.

โก ว่า ศยฺครา วิชเวว เทวํ มรฺยํ น โยธา กฤตฺเต สทฺสฺเต อา.

Muir, Original Sanskrit Texts, 5: 459.

การที่สังคมนตรีพระ เวทยอมรับความสัมพันธ์ระหว่างแม่มาดกับน้องชายสามีนั้น เนื่องมาจากแนวความคิดที่ว่า ภรรยาเป็นสมบัติในตระกูลของสามี เพราะการแต่งงานทำให้เธอเปลี่ยนจากตระกูลของบิดามาสู่ตระกูลของสามี ดังนั้น เมื่อสามีล่วงลับไป น้องชายของสามี ซึ่งเป็นผู้รับมรดกสืบแทน จึงต้องเป็นผู้รับผิดชอบดูแลแม่มาดของพี่ชายต่อไปด้วย เพื่อมิให้เธอตกไปเป็นสมบัติของตระกูลอื่นด้วยการแต่งงานใหม่ ทั้งนี้ก็จะ เป็นกรณีพี่ชายผู้ล่วงลับไป ไม่มีบุตรชายสืบตระกูล ความสัมพันธ์ระหว่างแม่มาดกับน้องชายสามี ได้เปลี่ยนแปลงมาเป็นธรรมเนียมนิโยคะซึ่งปฏิบัติกันในสมัยหลัง คือการอนุญาตให้แม่มาด หรือในบางกรณีรวมถึงภรรยาของผู้ที่ไม่มีบุตรชาย มีความสัมพันธ์ทางเพศกับชายอื่น ซึ่งโดยปกติมักจะเป็นน้องชายของสามี หรือญาติที่ใกล้ชิด โดยมีจุดประสงค์ที่จะได้บุตรชาย เพื่อสืบตระกูล และทำพิธีบวงสรวงแก่วิญญาณของบรรพบุรุษ เพื่อความสุขในโลกหน้า ทั้งนี้เพราะถือว่าบุตรชายที่เกิดจากนิโยคะ เป็นบุตรชายที่ถูกจองของสามีที่ล่วงลับไป และด้วยเหตุที่จุดประสงค์สำคัญของนิโยคะ คือความปรารถนาบุตรชาย ดังนั้นเมื่อได้บุตรชายสมความปรารถนาแล้ว ความสัมพันธ์ระหว่างแม่มาด กับชายผู้ได้รับแต่งตั้งให้เป็นผู้ให้กำเนิดบุตรชายโดยวิธีนิโยคะ ก็เป็นอันสิ้นสุดลงด้วย ¹

การที่ธรรมเนียมนิโยคะดำเนินอยู่เป็นระยะเวลาอันนั้น นอกเหนือจากเป็นเพราะความต้องการบุตรชาย เพื่อทำพิธีบวงสรวงแก่วิญญาณบรรพบุรุษแล้ว ยังมีสาเหตุสำคัญอีกประการหนึ่ง คือแนวความคิดที่สืบทอดมาจากสมัยพระเวท เกี่ยวกับความไม่นิยมรับบุตรบุญธรรม ดังที่ปรากฏอยู่ในบทสวดฤคเวทว่า บุตรบุญธรรมเป็นบุตรที่เกิดจากผู้อื่น เท่ากับเป็นคนแปลกหน้า ไม่ถือว่าเป็นบุตรชายของตน ² แต่ถ้าเป็นบุตรชายที่เกิดจาก

¹ Kane, History of Dharmasāstra, 2: 601.

² ฤคเวท 7.4.7-8.

นียะกะ ยังนับไควว่ามีเลือกของมารคาอยู่ครึ่งหนึ่ง แต่อีกครึ่งหนึ่งจะไม่ใช้เลือกของบิกา
 แก้ก็เป็นเลือกของผู้นั้นว่าไกลซิกที่สุด คือน้องชาย หรือญาติสนิทของตน เพราะฉะนั้น
 จึงเท่ากับเป็นบุตรชายแท้ ๆ

ธรรมเนียมนียะกะ เป็นธรรมเนียมที่นิยมกันกว้างขวางในสมัยหลัง ใน
 มหาภารตะ ก็กล่าวถึงบุตรชายที่เกิดจากนียะกะหลายคน เป็นคนว่า ท้าวปาณฑุ
 และท้าวชุตราษฎร์ ซึ่งประสูติจากมเหสีฝ่ายทั้งสองของราชาวิจิตรวิชัย กับภริยาสา¹
 ตลอดจนพี่น้องปาณฑพทั้งห้า ก็ล้วนแต่ถือกำเนิดโดยนียะกะทั้งสิ้น เพราะท้าวปาณฑุไม่
 สามารถจะเกี่ยวข้องกับชายาได้ จึงต้องเชิญเทพเจาต่าง ๆ ไก่แก่ พระยม พระวาญ
 พระอินทร์ และพระอัศวิน มาเป็นผู้ให้กำเนิดโอรสทั้งห้าแก่ชายาทั้งสอง²

ในพระสูตรต่าง ๆ ก็โคอนุญาตให้น้องชายของผู้ที่ดวงดับไปโดยไม่มียุตรชาย
 หรือในกรณีที่ไม่มียุตรชาย ก็ให้ญาติที่ไกลซิก เป็นผู้ให้กำเนิดบุตรชายแก่ผู้ดวงดับนั้น และ
 บุตรชายที่เกิดมาโดยวิธีนียะกะนี้ จะสืบมรดกของผู้นั้นในฐานะที่เป็นบิกา³

กล่าวไควว่า ธรรมเนียมนียะกะเป็นธรรมเนียมที่สืบทอดมาจากอดีตอันแสนไกล
 และปฏิบัติกันอยู่โดยทั่วไป จนกระทั่งประมาณ 300 ปีก่อนคริสตศักราช จึงค่อย ๆ หาย
 ไป และไม่มีการปฏิบัติทำนองนี้อีกตั้งแต่คริสต์ศตวรรษที่หนึ่ง เป็นต้นมา⁴

ในสมัยพระเวท สังคมไม่เพียงแต่ยอมรับการแต่งงานของแม่ยายกับน้องชาย
 สามี่เท่านั้น แต่แม่ยายสามารถแต่งงานกับชายอื่นไควถวญ ถึงในคัมภีร์อรรถรพเวทมีข้อ

¹ มหาภารตะ, อาทิมรรพ 105.

² มหาภารตะ, อาทิมรรพ 120-123.

³ Keith, "Marriage," Encyclopaedia of Religion and Ethics,
 VIII: 453.

⁴ Kane, History of Dharmasāstra, 2: 607.

ความว่า "แม่ก่อนแรก หญิงนั้นจะมีสามีถึงสิบคน ซึ่งมีใจพราหมณ์ แต่ถ้าพราหมณ์แต่งงานกับเธอ ก็ถือว่าพราหมณ์เคยูเคียวเท่านั้นที่เริ่มสามีที่แท้จริง มีไชราชนัน หรือไวศยะ"¹

แม่ทสวคังกล่าวจะมุ่งแสดงความสำคัญของพวกพราหมณ์ว่าเหนือกว่าวรรณะอื่น ๆ ก็ตาม แต่ก็สะท้อนถึงความคิดของคนในสมัยที่แคงบทสวคัมภีร์อรรถพเวทว่า ไม่ไคหามการแต่งงานใหม่ของแม่มาย ยิ่งไปกว่านั้น คัมภีร์อรรถพเวทยังกำหนดพิธีที่ทำเพื่อให้หญิงที่แต่งงานอีกครั้ง (ปุณรุฎ) ไคอยู่ร่วมกับสามีคนที่สองในโลกหน้าอีกด้วย ถึงบทสวควา

หญิงไคก็ตาม ในตอนแรกไคแต่งงานกับสามีคนหนึ่ง แล้วต่อมาแต่งงานกับสามีอีกคนหนึ่ง ถ้าคนทั้งสองไคถวายแพะตัวหนึ่ง กับบิฎจโธทน์ [ชาวทาดอยาง] เขาทั้งสองจะไม่ตองพราจากกัน และสามีคนที่สอง ยอมบรรลุนิโกลไคยวักนุกกับภรรยาที่แต่งงานอีกครั้ง ถ้าหากไคถวายแพะตัวหนึ่ง กับบิฎจโธทน์ พรอมทั้งคาทักนิถ...²

¹ อรรถพเวท 5.17.8-9.

อตุ ยตุ ปคโย ทศ สคฺริยาะ ปุรุเว อพฺราหมณะ, พรหมา เจท หสฺตม อคฺรหิต
ส เอว ปติรุ เอกทธา.

พฺราหมณะ เอว ปติรุ น ราชนโย น ไวศยะ. . . .

Muir, Original Sanskrit Texts, 1: 280-281.

² อรรถพเวท 9.5.27-28.

ยา ปุรุว ปติ วิตฺตวา' อถาณํ วินทเก' ปรม, ปญฺเจาทน์ จ ทาวรํ ททาโต น
วิโยชตะ.

สมานโลโก ภวติ ปุณฺรุฎวาประ ปติสะ, โย' จ ปญฺเจาทน์ ทกฺษิณชโยคิยํ ททาติ.

Muir, Original Sanskrit Texts, 5: 306.

จากพิธีกรรมดังกล่าว แสดงว่าความผูกพันระหว่างภรรยากับสามีคนแรก ถูกทำลายลงโดยสิ้นเชิง อีกทั้งยังยืนยันได้แน่นอนว่า การแต่งงานใหม่ของแม่ชาย เป็นที่ยอมรับทั้งในทางสังคมและศาสนา

เรื่องพันธะ หรือความผูกพันระหว่างสามีกับภรรยา ซึ่งเกิดขึ้นจากการแต่งงานนั้น บางครั้งอาจจะสิ้นสุดลงก่อนความตายของสามี ดังที่ศาสตราจารย์พิชเชล (Pischel) โคอองหลักฐานจากบทสวดฤๅเวท¹ ว่าผู้หญิงสามารถแต่งงานใหม่ ถ้าสามีของเธอหายสาบสูญไปโดยไม่ใคร่ครวญอีกเลย² แนวความคิดเกี่ยวกับการแต่งงานใหม่ในกรณีเช่นนี้ มีปรากฏอยู่ในมหาภารตะ คือในเรื่องของพระนล และนางทมนันตี เมื่อนางทมนันตีไม่ใคร่ครวญของพระนลผู้สามีอีกเลยหลังจากที่ใกล้จะพรากจากกัน นางจึงไ้รักพิชิตช่วยนพรครั้งที่สองขึ้น³ เรื่องราวดังกล่าวนี้ คงเป็น เรื่องที่เกิดขึ้นในสมัยพระเวทตอนปลาย ซึ่งเป็นช่วงเวลาที่ยังคงมีเสรีภาพในความรัก และการแต่งงานใหม่ของหญิง ก็ไม่ใช่สิ่งผิดปกติแต่อย่างใด

หลักฐานอีกประการหนึ่งซึ่งอ้างถึงการแต่งงานใหม่ของหญิง ก็คือการกล่าวถึง บุตรชายของหญิงที่แต่งงานใหม่ (โทธิชฺว) ⁴ และยังมีคำอื่น ๆ อีก ดังที่ ดร. ราเชนทร ลล มิตร (Dr. Rajendra Lala Mitra) ได้สรุปไว้ในหนังสือ Ancient India ว่า

การแต่งงานใหม่ของแม่ชายในสมัยพระเวท เป็นธรรมเนียมของชาติ สามารถยืนยันได้จากหลักฐานต่าง ๆ ,ขอเท็จจริงของภาษาสันสกฤตจากสมัยโบราณ มี คำว่า "โทธิชฺว" คือ "ชายซึ่งแต่งงานกับแม่ชาย" "ปรปฺรฺว" คือ "หญิงซึ่งมีสามี

¹ ฤๅเวท 6.49.8.

² Macdonell and Keith, Vedic Index of Names and Subjects,

³ มหาภารตะ, วนบรรพ 70.24.

1: 478.

⁴ โศตศิริย สัทธิศา 2.2.4.4.

คนที่สอง" "เปานรภา" คือ "ลูกชายของหญิงกับสามีคนที่สองของเธอ" เพียง-
พอที่จะยืนยันความคิดนี้¹

แต่อย่างไรก็ตาม แนวโน้มของสังคมที่ไม่สนับสนุนการแต่งงานใหม่ของหญิง
ก็เริ่มปรากฏแล้วในปลายสมัยพระเวท ถึงในคัมภีร์ศตปถพราหมณะกล่าวไว้ว่า ลูกชาย
ของหญิงซึ่งแต่งงานใหม่ เป็นผู้ไม่ศักดิ์สิทธิ์ จึงไม่ให้เข้าร่วมในพิธีศราทธ (ศราทธ)²
ซึ่งเป็นพิธีบวงสรวงวิญญูดาบรพบุรุษ

ในสมัยหลัง การแต่งงานกลายเป็นความสัมพันธ์อันศักดิ์สิทธิ์ทางศาสนา
เพราะมีการทำพิธีและให้กำนันสัญญาต่อหน้าไฟศักดิ์สิทธิ์ เพื่อยืนยันว่าคู่สมรสจะแยกจาก
กันไม่ได้ และเมื่อผ่านพิธีโหม หรือพิธีถวายเครื่องสังเวทลงไฟ และพิธีสัปทที่
ซึ่งเจ้าบ่าวนำเจ้าสาวเดินไปควยกันเจ็ดก้าวแล้ว ก็ถือว่าการแต่งงานนั้นสมบูรณ์ และ
เป็นความสัมพันธ์ที่มั่นคงถาวร มิอาจจะลบล้างได้³ ดังนั้น ในสมัยหลัง แนนายจึงไม่
ได้รับอนุญาตให้แต่งงานใหม่ แม้ในตำราคฤหัสถ์ก็ไม่ได้กล่าวถึงพิธีแต่งงานใหม่เลย
ส่วนในธรรมสูตรต่าง ๆ ก็มักจะคัดค้านการแต่งงานใหม่ของแนนาย⁴ และมนุก็เพิ่มเติม

¹ Dutt, A History of Civilisation in Ancient India, 1:73-74.

² ศตปถพราหมณะ 1.1.1.11.

Eggeling, The Satapatha-Brāhmana, Part I, Vol. XII of
The Sacred Books of the East, p. 7.

³ Kane, History of Dharmasāstra, 2: 619.

⁴ อาปัสตัมภ ธรรมสูตร 2.6.13.3-4.

มนุสมฤติ 5.162, 9.65.

Kane, History of Dharmasāstra, 2: 609-611.

ว่า ผู้หญิงถูกยกให้แต่งงานได้เพียงครั้งเดียว¹ เพราะมนตรีในพระเวทกำหนดขึ้น
สำหรับการแต่งงานของหญิงสาวพรหมจารีเท่านั้น² แต่อย่างไรก็ตาม ธรรมเนียมบาง
ตอน ก็อนุญาตให้เด็กหญิงแต่งงานได้อีกครั้งหนึ่ง ในกรณีที่สามีสิ้นชีวิตไปก่อนที่พิธีสังสการ
แต่งงานครั้งแรกจะเสร็จสมบูรณ์³

จึงสรุปได้ว่า ในสมัยพระเวท พิธีของการแต่งงานสิ้นสุดลงพร้อมกับความ
ตายของสามี หลังจากสามีสิ้นชีวิตแล้ว ภรรยาที่เป็นอิสระ เธออาจจะดำเนินชีวิตเป็น
แม่ยายอยู่กับลูก ๆ โดยไม่แต่งงานใหม่ หรืออาจจะแต่งงานใหม่กับน้องชายของสามี
หรือชายอื่นก็ได้ ทั้งนี้เพราะสังคมสมัยพระเวท ให้เกียรติและเสรีภาพแก่หญิงพอสมควร
แม้มายังมีสิทธิที่จะเลือกวิถีชีวิตของตนเอง การแต่งงานไม่ได้ก่อให้เกิดพันธะที่ผูกพัน
ชีวิต จนกระทั่งห้ามการแต่งงานใหม่ และจนที่สุดก็ผลักดันให้เธอต้องตายตามสามีไป
ด้วยการกำหนดพิธีศพขึ้นมาบังคับ ดังที่ปรากฏอยู่ในสมัยหลัง.

¹ มนุสมฤติ 9.47.

² มนุสมฤติ 8.226.

³ มนุสมฤติ 9.176.

Keith, "Marriage," Encyclopaedia of Religion and Ethics,